

תדש TEVET תדש
ROŠ CHODEŠ ŠEVAT

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Lev s tiskařskými tampony. Signet tiskaře z vydání *Slichot ke-seder bejt ha-kneset ha-ješana* (Kající modlitby dle ritu Staré školy), Praha, 1605. K článku Pavla Sládka *Židé a knihy* na str. 8–9.

ZASEDÁNÍ RADY FŽO V ČR

Poslední letošní zasedání Rady federace se uskutečnilo 7. 12. 2010 s následujícím programem: 1. Kontrola zápisu z posledního zasedání rady ze dne 13. 10. 2010 2. Setkání českých a slovenských Židů. 3. Informace o práci na židovském informačním servisu. 4. Rozpočet FŽO na rok 2011: a) původní návrh rozpočtu FŽO předložený 13. 10.; b) návrh paní Štixové; c) návrh ŽO Liberec; d) návrh rozpočtu FŽO upravený předsedou FŽO; e) dohoda přidružených organizací, jak rozdělit 1 milion Kč v roce 2011. 5. Režim pro finanční prostředky, ušetřené oproti původnímu návrhu rozpočtu. 6. Doporučení zástupců FŽO do správní a dozorčí rady NFOH. 7. Vyúčtování daru ŽMP za rok 2010 a termíny pro předložení použití daru v rámci rozpočtů židovských obcí a přidružených organizací na rok 2011. 8. Různé.

Bod 1/ Bez připomínek.

Bod 2/ Setkání českých a slovenských Židů: Slovenská strana je připravena a ochotna setkání v roce 2011 upravit. Akce se uskuteční na Slovensku, česká strana se ho bude účastnit. Prezidium doporučilo vyčlenit v rozpočtu 100 tisíc Kč.

Usnesení: *Rada schvaluje, aby částka 100 tisíc Kč, která je součástí návrhu rozpočtu FŽO upraveného předsedou FŽO, v rozpočtu zůstala a byla použita pro účely setkání.*

Hlasování: přítomno 28, pro schválení nutno nejméně 15 hlasů.

Pro: 22, proti 3, zdržel se 3 – **usnesení bylo přijato.**

Bod 3/ Židovský informační servis: Demoverze webových stránek bude představena na příští radě (únor–březen 2011), v návrhu rozpočtu je pro tyto účely vyhrazena částka 250 tisíc Kč.

Bod 4/ Rozpočet FŽO na rok 2011: Radě se k projednání předkládají dvě verze rozpočtu:

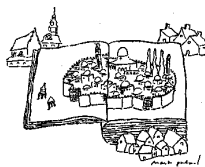
1/ původní návrh rozpočtu FŽO předložený 13. 10. 2010 s připomínkami paní Štixové;

2/ návrh rozpočtu FŽO předložený 13. 10. 2010, upravený předsedou FŽO.

Prezidium oba návrhy projednalo a ke schválení doporučuje návrh předsedy FŽO. Současně konstatovalo, že rozsah snížení rozpočtu navržený paní Štixovou by mohl znamenat ohrožení fungování FŽO.

Revizní komise se z podnětu minulého zasedání zabývala možnostmi úspor v rozpočtu FŽO pro rok 2011. Dospěla k závěru, že snížení, která obsahuje návrh předsedy FŽO, jsou dostatečná a srozumitelně vysvětlená v komentáři, kterým je doplněna,

AKTUALITY

a doporučila ho ke schválení. Poté paní Štixová se souhlasem ŽO stáhla svůj návrh na změny v rozpočtu FŽO

Usnesení: *Rada schvaluje předložený rozpočet FŽO na rok 2011 ve verzi upravené předsedou FŽO a doporučené Prezidiem FŽO i revizní komisí v celkové výši 14 870 tisíc Kč.*

Hlasování: přítomno 28, pro schválení nutno nejméně 15 hlasů.

Pro: 26, proti 0, zdrželi se 2 **rozpočet FŽO byl schválen.**

Bod 5/ Režim pro finanční prostředky ušetřené v rozpočtu FŽO: Z celkové částky 600 tisíc Kč, ušetřené oproti původnímu návrhu rozpočtu FŽO, navrhuje prezidium 170 tisíc Kč rozdělit mezi deset ŽO, 430 tisíc Kč vrátit do rezervy uložené v pražském Židovském muzeu pro příští léta.

Oponentní názor: ušetřené finance rozdělit mezi ŽO.

Usnesení: *Rada rozhoduje, aby ušetřené peníze byly použity následujícím způsobem: 170 tisíc rozděliti do 10 ŽO stejným dílem, další ušetřené finance ve výši 430 tisíc zůstanou v rezervě v ŽMP.*

Hlasování: přítomno 27, pro schválení nutno nejméně 14 hlasů.

Pro 27, proti 0, zdržel se 0 – **usnesení bylo přijato.**

Bod 6 / Doporučení zástupců FŽO do SR a DR Nadačního fondu obětem holokaustu: Kandidáti na uvolněná místa ve správní a dozorčí radě NFOH navržení prezidiem (jiné návrhy nebyly ve vyhlášeném termínu podány) byli radou schváleni.

Bod 7/ Vyúčtování daru ŽMP za rok 2010: Na základě usnesení rady předloží každá ŽO sekretariátu FŽO svůj rozpočet na rok 2011, tak jak byl schválen vedením ŽO či PO. V tomto rozpočtu bude jasně vyznačeno, která položka a v jaké výši bude hrazena z daru ŽMP.

Termín pro předložení rozpočtu: 31. 1. 2011.

Termín pro předložení vyúčtování za rok 2010: 15. 2. 2011

Bod 8/ Různé: Obnovené webové stránky FŽO byly uvedeny do provozu;

dr. Kraus podal informaci o jednání o navrácení majetku církvím. Ministr kultury potvrdil odhodlání prosadit řešení, které předpokládá, že stát bude v budoucnosti dotovat církev a náboženské společnosti konkrétní celkovou částkou a nebude určovat, na co jí lze či nelze použít. Příspěvek na platy duchovních ze strany MK by se v roce 2011 mohl snížit;

Den holokaustu v Senátu Parlamentu České republiky se uskuteční 27. ledna 2011. *jd*

POMOC IZRAELI

Počátkem prosince vypukl na severu Izraele, na svazích Karmelu oheň, který se rozrostl v největší požár, jaký kdy země zažila. Trval čtyři dny a zdevastoval na 80 km čtverečných s více než dvěma miliony stromů, v plamenech zahynulo dvaadvacet lidí, 17 tisíc jich muselo být evakuováno. Požár byl uhašen s mohutnou mezinárodní pomocí – na pomoc izraelským hasičům přijely záchranné jednotky a technika z mnoha evropských zemí a z USA.

Pomoc posílají Židé z celého světa; příležitost přispět k obnově mají i lidé v ČR: Prostřednictvím *Keren Kajemet le-Jisrael*, Židovského národního fondu, můžete zaplatit výsadbu nových stromů. Jeden strom stojí 300 Kč. Peníze je možné složit v hotovosti v kanceláři KKL, Jáchymova 3, Praha 1 nebo na účet č.: 153159004/2700 či stejným způsobem v hotovosti na pokladně ŽOP Maiselova 18, Praha 1. Nezapomeňte uvést jméno a adresu, na kterou vám můžeme zaslat poděkování. Bližší informace podá Zoša Vyoralová, tel. 602 703 653, e-mail: zosa@email.cz, www.kkl-jnf.cz.

Děkujeme, *výbor KKL ČR a ŽO Praha*

OBSAH

<i>Jak to chodí v Bruselu</i>	3
<i>Sidry na tento měsíc</i>	4–5
<i>Židovský racionalista rabi Jom Tov Heller – rozhovor s americkým historikem J. M. Davisem</i>	6–7
<i>Pavel Sládek: Židé a knihy</i>	8–9
<i>Lev Rubinštejn: Rodokmen</i>	10–11
<i>Židovská ročenka 5771</i>	11
<i>Zmizelý svět Libně</i>	12–13
<i>O filmech Amose Gitaje</i>	14–15, 18
<i>Židovské památky Zlínského kraje</i>	15
<i>Franz Wurm: Král na střeše</i>	16
<i>Zemřel Jan Wiener</i>	17
<i>Výběr z českého tisku</i>	18
<i>Izrael: Ve světle WikiLeaks</i>	19
<i>Kalendářium</i>	20
<i>Zprávy z kultury, z obcí, zprávy, inzerce</i>	21–23
<i>Zprávy ze světa</i>	24

Pokud se nezávislý pozorovatel dostane do sídel evropských institucí v Bruselu, zarazí ho hned několik skutečností – obrovské prosklené železobetonové masy, tyčící se nad malebnými zbytky činžovních čtvrtí z přelomu 19. a 20. století, se od rána do noci hemží nejen politiky ze zemí evropské sedmadvacítky, ale i obrovskou spoustou všemožných úředníků, tlumočnicků, techniků a dalších lidíček, jejichž poslání není zcela jasné. V tomhle mraveništi, jehož architektura v leccčems připomíná pražské monstrum zvané Pakul (dříve Palác kultury, dnes Kongresové centrum), se však pohybují i nepřehlédnutelné skupinky lidí, jejichž činnost je naopak zcela evidentní – jsou to lobbisté. Tu-

hle skutečnost ostatně přiznává i sám Evropský parlament, na jehož oficiálních webových stránkách se můžeme dočíst, že „spolupráce s lobbisty patří ke každodenním činnostem europoslanců, bez jejich příspěvku by byla zákonodárná práce rozhodně složitější... Je jich okolo 15 000 a sdružují se ve více než 2500 organizacích. Parlament požaduje přísnější pravidla pro jejich činnost...“

Příznivci spikleneckých teorií však mohou být zklamáni – v bruselských kuloárech se totiž nepohybují téměř žádní Židé. Rozhodně tu nevidíte ani jednu kipu. Zato tu můžete narazit na poměrně dost skupin, které viditelně pocházejí z arabských zemí. Zlé jazyky dokonce tvrdí, že některá levicová uskupení poslanců Evropského parlamentu hlasují podle instrukcí palestinských lobbistů.

HÁJÍ NÁS RAYA KALENOVÁ

Zájmy židovské komunity tu ale nikdo nehájí. Na naprostý nedostatek koordinované politiky vůči evropským institucím již dávno upozorňovali někteří členové exekutivy Evropského židovského kongresu. Tahle situace byla dána mj. i tím, že hlavní kancelář EJC zůstává stále na prestižní pařížské adrese a v Bruselu se o případnou agendu doposud staral jen čas od času zástupce Světového židovského kongresu. To by se ale mělo teď změnit. Evropský židovský kongres otevřel nedávno bruselskou kancelář a do jejího čela postavil energickou Rayu Kalenovou. Ta se sice narodila v Moskvě, do Bruselu však odešla již jako dítě v rámci první vlny židovského exodu, povoleno ještě Michaiilem Gorbačovem za éry Sovětského svazu. Zdejší prostředí tedy velmi dobře zná.

Raya ve svém prvním novinovém interview přiznala, že „bylo třeba zařídit tolik věcí a nevěděla jsem, že budou tak emocionálně náročné“. Zároveň zdůraznila, že

Evropský židovský kongres není organizací, která jen lobbuje za Izrael. „Máme samozřejmě úzké vztahy k Izraeli, někteří z nás tam mají i rodinné vazby. Ale nejsme Izraelci, jsme především Evropané a chceme jimi zůstat.“

A to je jedno z hlavních posláních bruselské kanceláře. Má za úkol monitorovat dění v Evropském parlamentu a dalších evropských institucích, má nabízet informace a vzdělávací programy, týkající se evropské židovské komunity, a má v případech nutnosti aktivně prosazovat její zájmy. Nejčerstvěj-

manem Van Rompuyem, kterého upozornil na masivní nárůst antisemitismu v Evropě. Zmínil i ty nejkriklavější případy, např. výroky starosty švédského Malmö, podle něhož se mají místní Židé veřejně distancovat od politiky Izraele, aby zabránili projevům antisemitismu. To ostatně není názor nijak výjimečný, zazněl dokonce z úst jednoho z nejvyšších představitelů Evropského parlamentu v minulém funkčním období během soukromého rozhovoru s delegací EJC. Její členové (včetně autora tohoto článku) se tehdy proti tomu ostře ohradili a onen politik velice rychle změnil názor.

„Boj proti antisemitismu a rasismu je stejný pro všechny židovské komunity

v Evropě,“ říká Raya Kalenová. „V některých zemích máme však velmi pozitivní zkušenosti, například v České republice a v poslední době i v Polsku.“ To ostatně zaznělo i na semináři, který bruselská kancelář Evropského židovského kongresu uspořádala v polovině listopadu. Prvotním záměrem bylo pozvat na takovéto setkání europoslance ze zemí Visegrádské čtyřky. Seminář navázal na úspěšnou prezentaci výstavy Židovského muzea v Praze *Zmizelí sousedé*, která byla představena přímo v prostorách Evropského parlamentu, v sále Yehudi Menuhina. Její organizace se ujal Ústecký kraj a spolupracoval na ní i Evropský institut odkazu šoa (ESLI). Navazující seminář byl původně koncipován jako prezentace, kde se představí židovské komunity všech čtyř zemí Visegrádu, záměr se však podařil jen zčásti. Nakonec šlo spíše o komorní akci s několika desítkami účastníků. Většina českých europoslanců se omluvila s poukazem na datum – 17. listopadu, tedy státní svátek. To sice organizátoři věděli, avšak počítali s tím, že europoslanci se řídí bruselským kalendářem, nikoli pražským. Dalším faktorem bylo konání sjezdu frakce Evropského parlamentu S & D (uskupení socialistů a demokratů v EP) v Budapešti.

UVIDÍME

Přesto lze setkání považovat za velmi úspěšné. Vedle toho, že byl dán prostor pro prezentaci FŽO, došlo i k mnoha osobním setkáním se zástupci administrativy Evropského parlamentu a dalších institucí, sídlících v Bruselu. Bylo tu také několik europoslanců z Polska, kteří soukromě i veřejně vyjadřovali své sympatie vůči židovské komunitě. Ostatně Polsko bude – po Maďarsku – v roce 2011 předsedat Evropské unii. Tak uvidíme. **TOMÁŠ KRAUS**
(K EJC více na www.eurojewcong.org.)

JAK TO CHODÍ V BRUSELU

Příznivci spikleneckých teorií mohou být zklamáni

ším příkladem je diskuse o rituální porážce. S návrhem na její regulaci přišli do Bruselu ochránci zvířat. Přestože její iniciátoři měli především na mysli zákaz porážek během některých muslimských svátků (probíhající často doslova na ulici), dotkla by se navrhovaná úprava i šchity a prakticky by ji znemožnila na celém evropském kontinentu. Byly sice vyjednány některé výjimky, nyní však hrozí spotřebitelské označení takto vyrobeného masa, což je považováno za diskriminující. Bude proto důležité, aby zástupci EJC přesvědčili evropské zákonodárce o změnách v navrhované legislativě. Podle prvních signálů to vypadá, že se jim to podaří.

Brusel není jediným místem, kde se kongres snaží o navázání vztahů s politickými institucemi a s významnými osobnostmi. Nedávno předal jeho prezident Moše Kantor první Medaili tolerance španělskému královi Juanu Carlosovi. Pod záštitou EJC se konal také významný summit politiků bývalé Jugoslávie v Dubrovniku, úspěchy na mezinárodní politické scéně zaznamenal i tzv. Lucemburské fórum, které sdružuje atomové fyziky a politiky, upozorňující na nebezpečí nukleárního Íránu.

PŘELOMOVÁ KONFERENCE

Ale vraťme se do Bruselu. Ten se stal nedávno dějištěm další významné konference, o níž mnozí mluví jako o přelomové – sešli se tu zástupci evropských židovských a muslimských obcí, včetně mnoha rabínů a imámů. Shodli se na několika důležitých zásadách, např. na nutnosti rámcové dohody států EU, která by postavila mimo zákon projevy rasismu, antisemitismu a xenofobie. „Dílejší úpravy platné v legislativách jednotlivých zemí nestačí, měla by vzniknout jedna právní norma, platící ve všech členských státech,“ prohlásil Kantor. Ten se také sešel s předsedou Evropské rady Her-

JITRO (2M 18,1–20,23)

„A neprahni po ...“ (2M 20,14)

Vrcholem tohoto biblického oddílu je De-set přikázání, která i po 4000 letech zůstávají nejvýraznějším předpisem pro lidskou morálku, jenž se na našem světě zrodil. Vzápětí po odměřených, ale majestátních příkazech následuje zdánlivě povrchnější dodatek. Pro naši dobu, již trápí ekonomické problémy, je však překvapivě aktuální: „Proto nedělejte žádné stříbné božstvo, ani zlaté nedělejte se mnou!“ (2M 20,19)

Modlářství lze definovat tak, že naši nejvyšší hodnotou není Hospodin, pán lásky, trpělivosti a morálky (2M 34,6), ale jiné ideály, které jsou nám konečným cílem a smyslem. Hospodin je „žárlivý bůh“, touha po zlatě a stříbře jako nejvyšším cíli se s věrností jemu nesnáší, i kdyby se „nevěrník“ modlil třikrát denně.

V dnešní době není problém mít něčeho „dostatek“, ale spíše s tím, že „dost“ nemáme nikdy. Nejzajímavější lekcí v ekonomice mi kdysi, v osmé třídě brooklynské ješivy, dal náš ředitel rav Menachem Manus Mandel. Zeptal se nás: „Kdo je bohatší: ten, kdo má sto dolarů, nebo dvě stě?“ „Dvě stě,“ odpověděli jsme jednohlasně. „Nemusí to tak být,“ vysvětlil nám rabi. „Pamatujte si, že bohatství se bohužel neměří množstvím prostředků, které člověk má, ale tím, kolik si myslí, že mu schází. Většina lidí by ráda svůj majetek zdvojnásobila; takže ten, kdo má sto dolarů, chce mít dvě stě, chybí mu tedy stovka. Ale ten, kdo má dvě stě, touží po tom, aby měl čtyři sta, takže mu chybí dvě stovky. Neznamená to tedy, že člověk se stovkou je bohatší, protože se domnívá, že mu chybí méně než tomu, kdo má dvě stovky?“

Mandelův postřeh o tom, že když máme něčeho hodně, chceme mít ještě víc, byl lekcí o chamtivosti. Tu definuje Websterův výkladový slovník jako „sobeckou a nepřiměřenou touhu vlastnit čehosi (např. peněz) víc, než člověk potřebuje“. Současný svět nám ukazuje, že přikázání „neprahni po...“ je trefou do černého. Chamtivost vede k „madoffovské“ ztrátě morálky, protože nezřízená a stále silnější touha mít víc umlčuje „tichý“ hlas Boha.

Nestačí jen vyhovět literě zákona, náležitá služba Bohu potřebuje, aby člověk pochopil ducha zákona. O rabim z Kotzku se říká, že jednou pravil: „*Mitnagdim* jsou modláři, protože otrocky slouží soustavě židovského zákona; zatímco my, *chasideim*, sloužíme Bohu lásky a pravdy.“ Kdyby se naše společenství soustředilo víc na hod-

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

noty, které vyznávali proroci, pak bychom nepodléhali hodnotám peněžního zisku.

Židovské „uctívání“ litery zákona – v kontrastu s věrností jeho vnitřnímu duchu – se ukázalo například při skandálu, který vypukl loni v Izraeli. Zjistilo se, že na jatkách pracují ve zcela nelidských podmínkách zahraniční dělníci a že se tam

Poté, co dokončila modlitbu, obléká se Júdit do šatů veselosti, aby ke slávě Boží přemohla Holoferna. Hans Holbein ml., 1523–1530.

nakládalo necitlivě se zvířaty určenými k porážce. Situace si vyžádala zásah vlády a jeden z nejváženějších odborníků na kašrut (a představitel agentury, která vydává osvědčení o kašrutu) poté vydal prohlášení, že kašrut znamená vyhovět určitým rituálním standardům týkajícím se masa. Jaké dělníky k tomu najmete a jak se s nimi zacházíte, to je jiná záležitost, kterou musí řešit podle svých standardů policie.

Tento pohled naprosto nechápe smysl zákonů kašrutu. Ignoruje skutečnost, že zákaz jíst maso a mléko dohromady vyjadřuje Bible v pojmech ohleduplnosti a citlivosti: „...nevař mládě v mléce jeho matky!“ (2M 23,19) Podobně je definován příkaz nasolovat maso, než je uvaříme: „Ale buď pevný, co se týče zákazu krve, protože krev, to je duše, a ty maso s duší nejz!“ (5M 12,23) Bible se zcela jasně snaží cvičit

nás tak, abychom vnímali samotnou pochybnost toho, že jíme maso. Snaží se, abychom byli citliví ke všem živým tvorům, hlavně k lidem, našim bližním.

Nesmíme připustit, aby bůžkové ze zlata a stříbra odsunuli na druhou kolej Boha skromnosti a morálky. Teprve když se pojem „pobožný Žid“ stane synonymem pro „eticky jednajícího člověka“, budeme moci naplnit poslání naší smlouvy s Hospodinem.

MIŠPATIM (2M 21,1–24,18)

„Služte Hospodinu, svému Bohu, aby žehnal tvému chlebu a tvým vodám a odstraní z tvého nitra nemoci!“ (2M 23,25)

Moše Maimonides, významný sefardský filosof a halachista (11.–12. století), začíná své dílo *Zákony modlitby* takto: „Modlit se každý den je kladným přikázáním, neboť je psáno ‚budeš sloužit Hospodinu, svému Bohu‘. Moudří učili podle tradice, že tato ‚služba‘ se týká modlitby, neboť je psáno ‚služte mu celým svým srdcem‘ (5M 11,13). K tomu naši moudří učili: Co je služba srdce? Modlitba!“ Biblický pramen pro modlitbu se tedy odvozuje od naší sidry *Mišpatim* (doslova zákony).

Je zajímavé, že modlitba, která je tak zásadním náboženským prožitkem, se neodvozuje od přesněji formulovaného zdroje, jenž by jasně pravil: „Budeš se modlit.“ V Bibli takové přikázání nenaleznete. Navíc spousta lidí zjišťuje, že modlit se není tak jednoduché, zvláště když to má člověk činit každý den a tak, aby jeho modlitba měla smysl a účel (*kavana*).

Je zaznamenáno, že když se rav Šneur Zalman z Ljady (1745–1812), zakladatel Chabad

chasidut, rozhodl vstoupit do chasidského učiliště v Mezirichi a nikoli do voložinské ješivy, vysvětlil svůj krok rozčilenému tchánovi takto: „Ve Voložinu mě naučí, jak správně studovat složité texty; ale v Mezirichi mě naučí, jak se modlit. Je mnohem těžší učit se modlit než učit se, jak studovat.“

Řekl bych, že pokud si Maimonides vybral jako biblický zdroj pro modlitbu právě náš verš, něco důležitého tím chtěl sdělit. Co to bylo? A jak bychom měli definovat modlitbu? Jako činnost, při níž se člověk odevzdává Bohu, nebo spíše jako způsob, jímž hledá člověk u Boha sílu?

Rád bych ještě připomněl Rašiho složitou interpretaci verše, který jsme četli v synagoze před dvěma týdny: Egypťané pronásledují Izraelity, aby je donutili vrátit se do egyptského otroctví, před Židy se rozkládá Rákosové moře. Ochromí je hrů-

za a modlí se k Bohu. Mojžíš se jim snaží pomoci, a tak i on začne naříkat a volat Hospodina. Dostane se mu překvapivě odpovědi: „Hospodin totiž řekl Mošemu: „Co na mne křičíš? Pověz synům Jisraele, ať se dají na pochod.““ (2M 14,15) Raši dialog vysvětluje takto: „Svatý, Budiž požehnán, řekl (Mojžíšovi): Teď, když jsou Izraelité v takové nouzi, není čas na zdlouhavé modlitby.“ Ale kdy bychom se tedy měli pohroužit do „zdlouhavé“ modlitby – když nám nic neschází? Co tím chtěl Raši říct?

Domnívám se, že když Raši psal svůj komentář, myslel při tom na pozoruhodnou agadickou pasáž. Odehrává se po zničení Druhého chrámu, rabi Josi vstupuje mezi ruiny zbořené synagogy, aby se modlil za vykoupení; setká se tu s prorokem Eliášem, který na něj spustí: „Měl ses modlit za vykoupení, když se silo, stavělo, nebo když se vedla válka za vykoupení, ne teď a tady, mezi beznadějnými troskami.“ Když se člověk bojí nepřitele, pak se pomodlí krátkou modlitbu, ale měla by to být modlitba doprovázená lidským činem, jeho snahou. (BT Berachot 3a) A tohle přesně říká Bůh Mojžíšovi: Teď není čas na dlouhé modlitby, ať sebou Židé mrsknou a vstoupí do mořských vod. Až se Izraelité dají na pochod k vykoupení, Hospodin jim určitě pomůže.

Z tohoto pohledu chápeme i Maimonidův zdroj pro modlitbu, který je vrcholem části, jež začíná o pět veršů dříve: „Hleď, posílám před tebou posla, aby tě chránil na cestě a přivedl tě na místo, které jsem připravil. Střež se před jeho tváří a buď poslušen jeho hlasu, nevzpírej se mu, protože mé jméno je v jeho nitru a neodpustí vám špatnost! Budeš-li poslušen jeho hlasu a konat, co povím, budu nepřitelem tvých nepřátel a tvé utiskovatele budu utiskovat. Neboť můj posel půjde před tebou, přivede tě k emorejskému, chetitskému, prizskému, kenaánskému, chivejskému a jevusejskému kmeni a zničí je. Nekoť se jejich božstvům, nesluž jim a ani nenapodobuj jejich kult, do posledního je rozmetej a zboj jejich pomníky! Služte Hospodinu, svému Bohu, aby žehnal tvému chlebu a tvým vodám a odstranil z tvého nitra nemoci!“ (2M 23,25) Z kontextu posledního verše je jasné, že modlitba nemá vyjadřovat naprostou oddanost Bohu, bezmoc a závislost národa či člověka; je to spíše žádost o posílení a kuráž, touha dodat si odvahy od staršího partnera, kterého váže smlouva k tomu, aby s námi putoval na dlouhé a obtížné cestě k vykoupení.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila Alice Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabiho E. K. Sidona.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – leden 2011

Staronová synagoga

31. 12. pátek	začátek šabatu	15.51 hodin
1. 1. sobota	VAERA 2M 6,2–9,35 hf: Ez 28,25–29,21 mincha konec šabatu	15.30 hodin 17.05 hodin
6. 1.	Roš chodeš ševat	
7. 1. pátek	začátek šabatu	15.58 hodin
8. 1. sobota	Bo 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28 mincha konec šabatu	15.45 hodin 17.13 hodin
14. 1. pátek	začátek šabatu	16.08 hodin
15. 1. sobota	BEŠALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31 mincha konec šabatu	16.00 hodin 17.21 hodin
20. 1. čtvrtek	TU BI-ŠVAT	
21. 1. pátek	začátek šabatu	16.18 hodin
22. 1. sobota	JITRO 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–6 mincha konec šabatu	16.00 hodin 17.31 hodin
27. 1. čtvrtek	Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidství	
28. 1. pátek	začátek šabatu	16.30 hodin
29. 1. sobota	MIŠPATIM 2M 21,1–24,18 hf: Jr 34,8–22; 33,25–26 mincha konec šabatu	16.15 hodin 17.41 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.
V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

Český výbor KKL-JNP

Vás srdečně zve na společnou oslavu svátku Tu bi-švat, která se bude konat dne 19. 1. 2011 v 18.00 hodin v jídelně ŽOP, Maiselova 18, Praha 1. Vstupenky k dostání v pokladně ŽOP. Cena pro člena obce – 110 Kč, pro hosty 220 Kč.

ŽIDOVSKÝ RACIONALISTA RABI JOM TOV HELLER

Rozhovor s americkým historikem Josephem M. Davisem

Joseph M. Davis (nar. 1960) je profesorem židovského myšlení na Gratz College v Melrose Park (Pensylvánie). Gratz College, kterou založil již roku 1895 židovský filantrop Hyman Gratz, je vysoká škola zaměřená na judaistiku a další související obory, například židovské vzdělávání. Klade důraz na otevřenost – vítá studenty ze všech existujících proudů současného judaismu a nevylučuje ani nežidovské zájemce. V nakladatelství Sefer brzy vyjde český překlad knihy profesora Davise o rabim Jom Tov Lipmannu Hellerovi (1578–1654), významném učenci s fascinujícím životním příběhem, který strávil delší část svého života v Praze.

Pane profesore, jak jste se dostal k dějinám židovského myšlení?

Vyrostl jsem v rodině, která se zabývala judaistikou natolik, že se snad dá říci, že je nám to vrozeno. Jeden z mých strýců, Jacob Katzenstein, byl bibliista a sepsal dějiny města Tyru. Jeden z prastrýců vydal několik knih o Josepu Flaviovi a o Filonovi Alexandrijském a jiný, Israel Friedlander, se věnoval dějinám Židů ve středověku a pod islámem. Také maminka se zajímala o historii, i když spíše o lokální dějiny Nové Anglie. Napsala několik knih o historii mého rodného města Providence. Můj otec je matematik, a když jsem vyrůstal, přátelil se s lidmi, kteří se zabývali na Brownově univerzitě dějinami matematiky, ale zajímali se i o jiné obory: někteří o astrologii nebo o arabskou magii, jiní o klínopis a další témata. Jako kluk jsem tomu všemu s nadšením naslouchal.

Jaký jste měl vztah ke svému dědečkovi, Louisi Finkelsteinovi, který byl klíčovou osobností amerického judaismu?

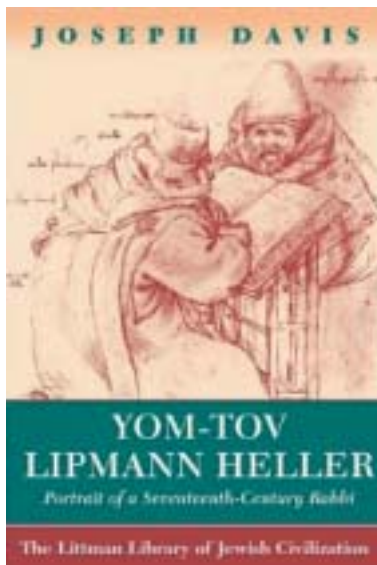
Dědeček mě hodně ovlivnil. Byl rabín, významný židovský učenec. Působil jako ředitel newyorského Jewish Theological Seminary (JTS) od čtyřicátých let až asi do roku 1970, tedy v době, kdy JTS představoval jedno ze světových center židovského vzdělání. Řada mých učitelů byla jeho žáky, například Jacob Neusner. Dědeček mne povzbuzoval ve studiu judaismu a také dějin. K jeho šabatovému stolu pravidelně usedali židovští učenci, především Saul Lieberman, který byl dědovým nejbližším přítelem. Rozhovor se často stočil na židovské myslitele, třeba na Harryho

Wolfsona, kterého měli rádi, nebo na Solomonu Zeitlina, kterého rádi neměli.

Dědův newyorský byt byl od podlahy ke stropu napěchován knihami. Když mi bylo asi čtrnáct, všiml si, že čtu Židovskou válku Josepha Flavia, a tak mi koupil můj vlastní výtisk – zrcadlové vydání v řečtině a angličtině, jako pro dospělého učenca. Už předtím, když mi bylo asi osm, mi koupil dějiny Francie pro děti – ve francouzštině, kterou jsem se naučil až na gymnáziu. Ale zase – mělo to vypadat dospěle.

Uvažoval jste někdy, že byste se od rodinné tradice odchýlil a věnoval se zcela jiné profesi?

Nepamatuji si, že bych kdy chtěl být něčím jiným než historikem. Vyjma dějin

a judaismu vlastně nemám žádné další zájmy. K židovské historii jsem se dostal krátce po zmíněné příhodě s francouzskou knížkou. Bylo mi devět a strávil jsem s rodiči jaro v Izraeli. Bydleli jsme v Rechovot v bytě, ve kterém nebyly žádné anglické knihy kromě Bible. První knihou o židovských dějinách se tak staly biblické knihy Letopisů. Byl jsem nadšený.

Kteří učitelé vás nejvíce ovlivnili?

Měl jsem štěstí na množství vynikajících učitelů a nemohu ani všechny jmenovat. Profesor Philip Benedict na Brownově univerzitě mne přivedl k zájmu o 16. a 17. století. Profesor Twersky na Harvardu vedl moji dizertaci. Disponoval nesmírnou eru-

dicí, avšak byl velice náročný. Traduje se jeho následující výrok: „Poznámka pod čarou není něco, na co jste náhodou přišli. Je tím nejdůležitějším, co píšete.“ Co Twerského polidšťovalo, byla jeho láska k judaismu, kteří se zabývali středověkem. Hovořil o nich jako o svých „přátelích“ a spoustu jich znal osobně. V jistém smyslu k nim cítil větší náklonnost než k moderním Židům.

Zmínil jste Neusnera, o kterém se vypráví řada historek. Zatímco Twersky byl rezervovaný, Neusner je známý tím, že říká vše, co si myslí. Jsou si však podobní šíří svého záběru, svým veřejným působením a přesvědčením, že jejich výzkum se dotýká i současných Židů, a dokonce i Nežidů...

Ještě bych rád zmínil rabiho Williama Braudeho, který mne učil na gymnáziu. Působil jako reformní rabín v Providence, kde jsem vyrůstal. Pracoval pro svou židovskou obec a ve volném čase studoval. Vydal překlady některých midrašů a také Bialikovy *Knihy legend*. Rabi Braude byl příkladným učencem. Přiváděl lidi k silnosti tím, že strávil několik týdnů překladem jediné věty. V jeho domě se scházela skupina, se kterou studoval Mišnu.

Kdo patřil k té skupině?

V mé době ji tvořil rabi Braude, dva další reformní rabíni, benediktinský mnich, penzionovaný katolický biskup ze Skandinávie a já. Hebrejsky uměli o něco lépe než já, ale ne o mnoho. Nejlépe připravený byl vždycky benediktin, biskup hůře. Aby nám rabi Braude mohl text Mišny vysvětlit, všiml si všech souvisejících komentářů. Rabi Heller, o kterém pojednává moje kniha, je znám především jako komentátor Mišny. Všichni obdivovatelé Mišny, k nimž se počítám, k rabimu Hellerovi vzhlížejí s úctou. Vlastně i můj dědeček miloval Mišnu a znal ji celou zpaměti. Kdysi jsem se jej pokusil napodobit a naučil jsem se několik traktátů, ale to bylo vše a samozřejmě jsem je zase zapomněl. Můj dědeček si Mišnu stále opakoval, aby ji nezapomněl.

Jak jste se dostal k rabimu Hellerovi?

Zmínil jsem již zájem o Mišnu. S Hellerem jsem se nejprve setkal jako s jejím komentátorem. Ale můj bližší zájem vzbudila následující příhoda, která se odehrála, když jsem chodil na gymnázium. Bylo to před svátkem Dikůvzdání, který se slaví v listopadu a připomíná první anglické usedlíky v Americe. Kamarádi se bavili o plánech na oslavy, které tradičně vrcholí večerí, během níž se podává krocan. Jedna z učitelek, Marcia Kaunferová, zmínila, že

v její rodině se krůta nejlí. Ptali jsme se, proč? Odpověděla, že v její rodině se traduje, že krůta není košer. Jak asi víte, krůta pochází z Nového světa a nikoli z Evropy, jako brambory, rajčata nebo lamy. Někdy okolo roku 1600, jak tvrdila, přivezl kdosi krůtu do Evropy a rabi Heller, který patřil k jejím předkům, byl dotázán, zda je košer. Odpověděl, že nikoli. Od té doby její rodina nejedla krůty, což samozřejmě platilo i o Děkuvzdání.

Dalším tématem, které se opakovaně objevuje v knize o Hellerovi i ve vašich článcích je problém racionalismu v židovském myšlení.

Právě židovský racionalismus mne rovněž přivedl k Hellerovi. Ať už Heller krůtu spatřil, či nikoli, jistě je, že se silně zajímal o přírodní vědy. Více než většina rabínů 16. století, a dokonce více než dnešní rabíni, i když srovnání není jednoduché. Nebyl sice přímo vědcem a žádný výzkum neprováděl, ale studoval astronomii a četl o ní tehdy dostupná díla v hebrejštině. Ve své dizertaci jsem se věnoval racionalismu a vědě mezi aškenázskými Židy v období mezi Rašim a osvícenstvím, tedy zhruba mezi lety 1050–1650. Heller představoval vynikající příklad významného aškenázského talmudisty a halachisty, který současně studoval přírodní vědy, Maimonida a filosofii – v jistém smyslu byl tedy racionalista.

Je třeba zdůraznit, že tehdejší racionalismus se od toho dnešního lišil. Hellerův racionalismus byl zbožný a dogmatický. Jako správný racionalista 17. století věřil Heller v magii a kabalou, v duchy a v zázraky. Myslel si, že svět je asi pět tisíc let starý, že Slunce se otáčí okolo Země a že teplotu nelze změřit. Nebyl tedy žádným židovským Galileim (Galilei zkonstruoval jedny z prvních teploměry).

Lze tedy Hellera vůbec označit za racionalistu? Rozhodně ano, ale je zapotřebí určitého úsilí, abychom jeho racionalismus našli. Domníval se například, že židovští chlapečci by neměli studovat jen Bibli a Talmud, ale také přírodní vědy, především astronomii a geometrii. To je mezi ortodoxními Židy diskutovaná otázka ještě dnes. Heller byl přesvědčen, že smí číst Eukleida, jehož jméno zmiňuje, přestože nebyl Žid. I to je velký problém z hlediska ortodoxie: Mohou Židé číst knihy sepsané Nežidy? Souvisí s tím i skutečnost, že Heller se domníval, že Nežidé jsou lidé. Můžete namítnout, že to je snad samozřejmě, jsou snad kuřata? Avšak v dobové židovské teologii existovala silná neochota připustit, že Židé a Nežidé jsou svou podstatou stejní. A Heller to říká velmi otevřeně.

Souvisí téma židovského racionalismu s vaším vlastním prožíváním judaismu?

Do jisté míry ano. Žiji mezi ortodoxními Židy, pro které, jak jsem zmínil, to jsou živé problémy. V jistém smyslu se jedná o otázky, jež si musí položit každý Žid, který se nad judaismem zamýšlí. Co si myslíme o Bibli? O rabínech? O mystice a kabale? Domnívám se (a zde navazuji na Twerského dědictví), že židovský racionalismus může mnohé napovědět moderním Židům, a dokonce i Nežidům. Heller posunul kulturu svých současníků určitým směrem, a i když se jeho svět od našeho

Jom Tov Lipmann Heller: titulní list *Megilat ejva*.

liší, myšlenka, že máme odpovědnost za tvorbu naší kultury, je stále platná.

Z vašich článků mne vždy přitahovala studie o Eliezeru Eilburgovi, kterého jste pro dějiny židovského myšlení objevil jako osobu i jako autora. Jak jste na jeho rukopisy narazil?

Eilburga jsem našel, když jsem pracoval na své dizertaci. Pátral jsem po aškenázských Židech, kteří studovali filosofii nebo přírodní vědy, a najednou se objevil Eilburg. Nepamatuji si přesně, ve kterém katalogu jsem si všiml, že měl kolem roku 1570 poříditi kopii Avicennových spisů. Rozjel jsem se do New Yorku a příslušný rukopis vyhledal. Středověké rukopisy často obsahují spoustu věcí svázaných dohromady – částí modlitební knihy, soukromé dopisy, návod na výrobu mýdla... Eilburgův svazek obsahoval něco z arabské filosofie, kabalistické texty a také část zvanou „Deset otázek“, kterou měl podle katalogu sepsat sám Eilburg. Eilburg do té doby nebyl vůbec znám a jeho texty nikdo nečetl. Nedostal se ani do nejpodrobnějších encyklopedií. Přesto jsem si řekl, že se na rukopis podívám. Sedl jsem si ve studovně vzácných knih v JTS, začal číst a doslova jsem nadskočil na židli. Eilburg si totiž kladl

otázky jako: Proč bychom měli věřit v Tóru? Není snad pravda, že zmrtvýchvstání nedává žádný smysl? Jsou Židé skutečně vyvolaným lidem? Neprošel snad judaismus od biblických dob zásadními proměnami? Eilburgův racionalismus byl jiný než Hellerův, nikoliv umírněný, ale radikální. Eilburg kladl otázky, které si běžně spojujeme s osvícenstvím, avšak formuloval je nejméně o století dříve. Tím je zcela jedinečný. Eilburg byl navíc německý Žid. Vyrostl v Braunschweigu, později žil v Polsku, v Itálii a poté – určitě ve Slezsku, snad na Moravě, pak znovu v Itálii, asi se hodně přesouval. Otázky tohoto druhu bychom snad čekali od španělského Žida nebo od někoho, jako byl Spinoza, od některého z *conversos* – marranů nebo snad od italského Žida. A tady je najednou formuloval aškenázský Žid z Německa.

Už nějakou dobu je známo, že aškenázští Židé 16. a možná již 15. století se k racionalismu stavěli spíše otevřeně. Povšimli si toho již mí učitelé, i když se dodnes jedná o skutečnost, která jde proti zavedeným stereotypům. Racionalismus byl pro aškenázské Židy fascinující a kontroverzní, jak dokládají časté polemiky. Situace se mění teprve někdy po roce 1620, kdy začíná být racionalismus potlačován prosazujícím se protiracionalistickým proudem kabaly. V Hellerově příběhu je to spíše smutná kapitola.

Lidé si často myslí, že každá následující generace je vědě otevřenější než generace předchozí. Po dlouhou dobu v 19. a 20. století tomu tak skutečně bylo, avšak neplatí to zcela obecně. Aškenázští Židé se od 20. let 17. století na celé století vydali opačným směrem. Samozřejmě lze namítnout, že takový byl trend ve východní Evropě jako takové a nejen mezi Židy. Skutečností však zůstává, že v 16. století se odehrála jakási aškenázská renesance, lze-li to tak nazvat, která se stavěla proti akademické ortodoxii a která byla později zapomenuta.

Pracujete v současnosti na nějakém zajímavém tématu?

Někdy v této době by měla vyjít má edice Eilburgových „Deseti otázek“ v periodiku *Hebrew Union College Annual*. Ve stejném periodiku bych chtěl také vydat kratší Eilburgův text, ve kterém píše o sobě. O Eilburgovi bych chtěl následně napsat knihu. Zabývám se také souborem padesáti čtyř jidiš dopisů z Prahy. Roku 1619 je napsali ve stejný den pražští Židé svým příbuzným ve Vídni. Dokončuji o těchto dopisech článek a snad by z toho mohla být knížka s názvem „Praha roku 1619“. Doufám také, že se v roce 2013 podaří v Praze uskutečnit plánovanou konferenci ke čtyřtému výročí úmrtí Davida Ganse a že se jí zúčastním.

PAVEL SLÁDEK

ŽIDÉ A KNIHY

Úvod k cyklu „Rabínské myšlení středověku a renesance“

Otevíráme na tomto místě sérii článků, věnovaných rabínským učencům, jejich spisům a publiku v období středověku a renesance. Budeme se zabývat myšlením a literárním odkazem židovských autorů, které od nás dělí několik století. Jen několika z nich se podařilo vstoupit do obecného povědomí, a i tehdy je jejich obraz často nepřesný: Maharal nevytvořil golema, Raši se neživil jako vinař, Ezechiel Landau nebyl zapřísáhlým odpůrcem osvícenství. Naším cílem bude přiblížit některé méně známé rabínské osobnosti, spisy nebo debaty, které mezi sebou učenci vedli někdy na vzdálenost mnoha tisíc mil, jindy napříč staletími. V úvodním dílu se budeme zamýšlet nad vztahem mezi vzděláním, úctou ke knize a židovskou identitou. Toto téma mi připadá o to důležitější nyní, v době, kdy se rozhoduje o zachování, či zrušení jediného českého knihkupectví a antikvariátu specializujícího se na židovskou literaturu.

JESTLIŽE NENÍ TÓRA, POKAZÍ SE I BĚH SVĚTA

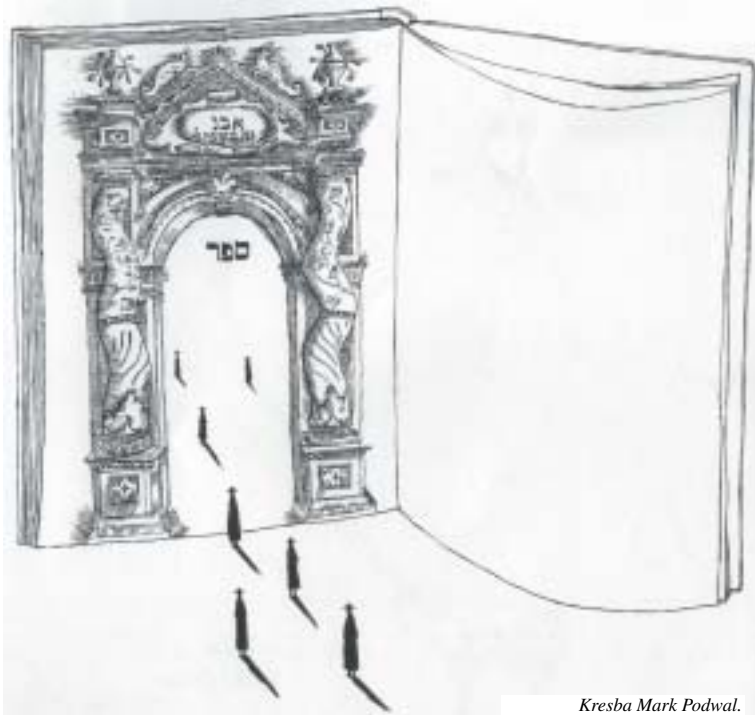
Jistý učenec říká v *Pirkej avot*: „Jestliže není Tóra, pokazí se i běh světa, jestliže nefunguje běh světa, naruší se i Tóra.“ A dodává: „Jestliže není mouka, nebude ani Tóra, jestliže není Tóra, nebude ani mouka.“ Pražský Maharal si ve spise *Derech chajim* klade otázku, proč druhý výrok zmiňuje mouku a nikoli chléb, i dnes základní potravinu. Maharal odpovídá, že kdyby výrok dal do souvislosti Tóru a chléb, znamenalo by to pouze to, že člověk, který nepojedl chleba a je hladový, nebude toho dne ani studovat. Podle Maharala, který ve svých spisech opakovaně zdůrazňoval blízkost chudých Tóře a vyzýval bohaté k jejich podpoře, má výrok obecnější a hlubší význam. Zatímco chléb si člověk pořizuje každý den, mouku kupuje jednou za delší dobu. Člověk tedy může mít dnes chléb, avšak nemá-li „mouku“, tedy jistotu obživy na delší čas, bude se strachovat o své přežití a studium přerušit, aby si je zajistil. Výrok tedy podle Maharala upozorňuje, že intelektuální aktivity nemohou přežít jen ze dne na den, ale potřebují alespoň základní dlouhodobé zázemí.

První výrok je neméně důležitý. Maharal vysvětluje, co přesně máme chápat pod termínem „běh světa“ (*derech erez*): „Práce, kterou člověk koná, aby si zajistil obživu a vše, čeho je mu ve světě třeba, sféra ekonomiky a veškerý řád světa, podle kterého

se v něm člověk chová – to vše je obsaženo ve výrazu běh světa.“ Podle Maharala výrok říká, že navzdory tomu, že Tóra je završením stvořeného světa a stojí tedy výše než *derech erez*, v jejich vztahu je přesto reciprocita a jeden bez druhého nemůže existovat. Nikdo by si proto neměl myslet, že narušení Tóry se jej nedotkne. Umenšením vlivu nejvyššího intelektu, jímž je podle Maharala Tóra, dojde v našem hmotném světě k porušení společenského řádu – lidé nebudou dodržovat zákony a smlouvy, ani se nebudou cítit vázání společenskými pra-

nů pevně spojena se studiem *Babylonského talmudu* a náboženskoprávních textů v rabínských akademiích. Předseda rabínského soudu (*av bejt din*) byl často také představeným místní ješivy (*roš metivta*).

V souladu s Maharalovou tezí o nezbytnosti podpory Tóry se na druhé místo společenského žebříčku mohli dostat ti zámožní Židé, kteří studium Tóry podporovali. Sice sami studovali jen málo, zajišťovali však učencům podmínky, bez kterých by studium nemohlo probíhat. Někteří zámožní Židé podporovali vzdělávací instituce (příkladem může být podpora Maharalovy klauzy Mordechajem Maiselem), ještě častější však bylo spojení obchodnických a učeneckých rodin sňatky. Otcové, kteří měli světské povolání, usilovali o to, aby se jejich dcery

Kresba Mark Podwal.

vidly. Je tedy i v zájmu těch, kteří sami nestudují a zabývají se světskými záležitostmi, aby studium alespoň podporovali, neboť jeho úpadek by se v důsledcích dotkl i jich samotných.

BOHATSTVÍ A STUDIUM

Maharalovo porozumění oběma výrokům odráží hodnoty a uspořádání židovské společnosti pozdního středověku a renesance ve střední a východní Evropě. Nejvýše na společenském žebříčku stáli příslušníci učeneckých elit. Jim náležela prestiž, vycházející ze vzdělání a náboženskoprávní autority. Vždyť právě příslušníci rabínských elit formulovali náboženskoprávní normy a coby členové rabínských soudů dohlíželi na jejich dodržování. V aškenázské oblasti byla zákonodárná funkce rabí-

provdaly za syny významných rabínských učenců. Mladý pár se nejčastěji přestěhoval do domu otce nevěsty, jejíž věno zajistilo muži možnost pokračovat ve studiu a zahájit rabínskou kariéru.

Izraelský badatel Jacob Katz ukázal, že popsané spojení rabínských elit a vrstvy zámožných bylo do jisté míry motivováno politickou prospěšností. Je pravdou, že v mnoha konkrétních případech jsme zejména v renesanční době svědky vzájemné podpory mezi rabínskými elitami a vrstvou zámožných, někdy i na úkor méně majetných. Z dlouhodobého hlediska však mělo popsané uspořádání pro celou židovskou společnost přínos, který jednotlivé nedostatky vyvažoval. Zajišťovalo totiž relativní dlouhodobou stabilitu učenecké vrstvy navzdory vyháněním, přemrštěným

daním, epidemiím a pogromům, jimž muse-ly aškenázské židovské obce čelit. Naopak přítomnost učenců a jejich intelektuální reflexe dějinných událostí chránila židovskou společnost před duchovním vyprázdněním, zajišťovala integritu židovské identity a její kontinuitu v nejobtížnějších okamžicích.

LID KNIH

Židé jsou někdy nazýváni lidem knihy, tento přídomek je však nepřesný. Rabínský judaismus trvá na tom, že Mojžíšovi byly předány na hoře Sinaj dvě části zjevení. Vedle Tóry psané také Tóra ústní ve formě tradice, dále předávané z generace na generaci. I když část ústní Tóry existuje v zapsané podobě, její proud je z definice neuzavřený a jeho nositeli jsou rabínské učenci. Je tedy zřejmé, že Židé nejsou lidem jediné knihy, ale mnoha knih, z nichž některé ještě ani nebyly napsány. Je však pravda, že středověcí a renesanční Židé měli hebrejskou knihu ve zvláštní úctě a alespoň v tomto ohledu je přídomek oprávněný.

Nejvyšší posvátnost měl vždy svitek Tóry. Již samotný jeho vznik doprovázela řada opatření, od pečlivého výběru pergamenu a inkoustu po rituální očištění písáře. Na svitek Tóry nebylo dovoleno sahat špinavými rukama a bylo zakázáno jej políbit bezprostředně po políbení manželky nebo dítěte. Naopak v okamžiku, kdy byl svitek v synagoze vyňat ze svatostánku, bylo povinností povstat, při příchodu svitku jej pak každý věřící políbil.

Stejně tak ale mohly být svitek nebo kniha použity jako ochranný amulet. Doloženo je při kládání svitku k rodičce nebo dítěti, jež nemohlo usnout nebo bylo nemocné, i když mnozí učenci takové chování zakazovali. Sakralizace písma nemusela vždy knihy chránit, o čemž svědčí častá varování rabínů proti poškozování rukopisů vystřihováním volných listů nebo okrajů stran pro psaní talismanů. Hebrejský text nesměl být jednoduše zahozen, ať už se jednalo o opotřebovanou knihu nebo její část, heretický, avšak hebrejsky psaný text, starou mezuzu, tfilin nebo i sekulární texty. Všechny takové předměty byly ukládány do tzv. genizy a teprve poté, co se materiál dostatečně rozpadl, příležitostně uloženy do země na hřbitově.

Patrně nejcharakterističtějším rysem židovské knižní kultury je povinnost knihy získávat, rozšiřovat, a především je půjčovat. I v dnešní době jsou například knihovny židovských univerzit v Izraeli i jinde přístupné nejen studentům, ale také veřejnosti. V křesťanské společnosti středověku bránily volnému přístupu ke knihám zdi klášterů, které jediné vlastnily rozsáhlejší knihovny. Ani později, kdy především

v souvislosti s rozvojem knihtisku začaly vznikat soukromé šlechtické nebo i měšťanské sbírky knih, neexistovala v křesťanském prostředí obecná morální povinnost knihy půjčovat.

CHASIDEJ AŠKENAZ A ÚCTA KE KNIZE

Pietistické hnutí Chasidej Aškenaz formulovalo na přelomu 12. a 13. století zvláštní pravidla chování pro *chasidim* – zbožné, kteří na sebe kromě běžných příkazů platných pro všechny Židy uvalovali i dodatečné povinnosti a omezení. Nejvýznamnějším spisem hnutí je *Kniha zbožných* (*Sefer chasidim*), připisovaná Jehudovi ben Šmuelovi he-Chasidovi (1140–1217), i když je zřejmé, že se na její redakci podílelo více autorů. Spis je nejdůležitějším pramenem pro rekonstrukci náboženských ideálů okruhu německých chasidim, v obecnější rovině je však cenný i pro studium lidové zbožnosti a zvyků v židovských obcích střední Evropy. *Kniha zbožných* obsahuje mimo jiné řadu pasáží věnovaných knihám. Nalezneme zde výroky nabádající k úctě ke knize:

Pokud člověk namočí nějaký list pergamentu, ať jej nevkládá do knihy, aby jej usušil.

Spadne-li člověku pero současně na knihu a na oděv, musí nejprve očistit knihu.

Kdo drží v ruce knihu, nesmí tou rukou projevít vztek tím, že by do knihy udeřil nebo někoho tou knihou uhodil. Zlobí-li se učitel na žáka, nesmí jej bít knihou ani žák se nesmí knihou bránit.

Pokud otec po sobě zanechal psa a knihu a má dva syny, není dovoleno, aby jeden ze synů řekl svému bratrovi: „Ty si vezmi knihu a já si vezmu psa.“ Člověk totiž nesmí použít knihu jako protihodnotu.

Kniha zbožných také často používá formu *maasijot* – mikropříběhů s morálním poučením, fungujících podobně jako středověká křesťanská exempla. I v nich se opakovaně objevuje povinnost knihy rozšiřovat a půjčovat:

Jistý chasid zemřel a zanechal po sobě mnoho knih. Přišli dědicové a všechny knihy prodali. A někteří zbožní lidé nad tím hořekovali. Jeden mudrc jim však řekl: „Nehořkejte. Povím vám, jakým hříchem si zasloužil, že si dědicové knihy nenechali: Nepůjčoval totiž knihy lidem a tvrdil, že je starý, a kdyby prý lidé knihy osahali a rozmazali text, nemohl by v nich číst. Člověk ale nemá takovýmto způsobem uvažovat. Pro člověka je dobré, pokud lidé studují z jeho knih, i když v nich něco rozmazou.“

KNIHY, ČTENÁŘI A MĚSTO

Od sklonku středověku se v evropské kultuře četba stávala čím dál víc soukromou záležitostí. Namísto těžkých foliantů, řetězy připoutaných ke čtecím pultům, se objevují knihy kapesního formátu, které čtenáři umožnily skrýt se před zraky ostatních. V současné době se tento proces završuje elektronickým prodejem knih přes internet a rozšířením elektronických edic, které jsou přes internet zákazníkovi obratem zaslány. Jakkoli má tento trend pozitivní stránky v rozšíření výběru a někdy zlevnění, mohl by s sebou nést i důsledky, jejichž dosah lze jen stěží odhadnout. Zmizí kniha postupně z veřejného prostoru? Jak by vypadalo město bez knihoven, knihkupectví a antikvariátů? Do jaké míry právě tato místa činí město něčím víc než jen dopravní křižovatkou a v případě Prahy také života zbařeným turistickým panoptikem?

Židovská knižní kultura se dodnes od euroamerické knižní kultury liší tím, že četba a studium je stále ještě mnohem více společenskou aktivitou. Talmud, který aškenázští učenci středověku položili do centra svého zájmu, je textem, který lze jen obtížně studovat potichu a o samotě. Obsahuje totiž jakoby stenografické záznamy debat rabínských učenců, jejichž smysl se ozejmí jen tehdy, je-li text hlasitě předzpěvován a doplněn o slova, skrytá mezi řádky. Velká část židovského písemnictví následujících století byla inspirována právě studiem Talmudu a stejně jako on se soukromé četbě vzpírá. I v dnešních ješivách studují Židé ve skupinách a nahlas. Nejen o náboženské židovské knize i dnes platí, že nevede jen k další knize, ale také k lidem.

I na nás se proto vztahuje Maharaľův výklad výroku z *Pirkej avot*. Nebudou-li kolem nás knihy, projeví se to na celkovém stavu naší společnosti. Město je pak místem, kde se náš společenský život odehrává. Ulice, domy, obchody a instituce jsou jakoby odrazem naší vlastní identity, na jejímž formování se současně podílejí. Když většina židovských představitelů před sto lety mlčela k asanaci bývalého pražského gheta, dávali tím tichý souhlas s vymazáním části kolektivní paměti, která byla do zdi židovské čtvrti otištěna. Pomýšlí-li se dnes v Praze na Starém Městě na zrušení knihkupectví s židovskou tematikou, měli bychom si uvědomit, že tím měníme město „k obrazu svému“, a nejprve se tázat, co to vypovídá o našich společenských postojích a očekáváních, o tom, čím jsme a čím chceme do budoucna být.

PAVEL SLÁDEK

Lev Rubinštejn: **RODOKMEN**

- 1
No ne! Abrahám zplodil Izáka! To jsou věci!
- 2
Strýčka Izáka si matně pamatuju. Byl tenkrát voják.
- 3
Zjama byl nepman. Svýho času ho zavřeli. Slávabohu ne na dlouho.
- 4
Jaša byl tlustý a pořád mlčel. A strašně moc jedl. Víc toho říct nemůžu.
- 5
Bele se tenkrát podařilo sehnat místo v optice na Sretěnce. Pracovala tam potom dlouho. Ostatně sehnala mi pěkný obroučky. To si pamatuju.
- 6
Mimochodem Motkovi bude za měsíc padesát, ale blbec to byl a...
- 7
A primárem v Grauermanově nemocnici byl tehdy jistě Boris Lvovič, jejich vzdálený příbuznej.
- 8
Když Klára se Semjonem v jednačtyřicátým odjeli do Čeljabinsku, tak už tam taky zůstali.
- 9
Ne, dopisy od Nauma už dávno nechoděj. Nevím, jak se tam maj.
- 10
Mosja všechno dělal sám. Měl zlatý ruce.
- 11
Myslím, že jí říkali Dora. Podle mě nebyla tak docela normální.
- 12
Klid, klid...
- 13
Gesja celej den pila strašně silnej čaj, válela se neučesaná v županu,
- kouřila jednu papirosu za druhou a četla romány. Doma měla pěkněj chlívek!
- 14
Dodík svejm dětem dělal mámu i tátu i chůvu, zkrátka všechno.
- 15
Bebě a Ráchel se odjíždět nechtělo. Zůstaly v Kyjevě. Řekly: „Kdo nás potřebuje, takový starý báby.“ No a pak – však víte...
- 16
Klid, klid...
- 17
Solomon snad ještě žije. Jenom už to dávno není Solomon, ale Semjon.
- 18
A tak dozněly už písně...
- 19
Matveje kupodivu v třiapadesátým nechali na pokoji. A to byl dost vysoce postavenej! Měl kliku...
- 20
Abyste věděli, Marik se dožil dvaadvadesátilet. A mimochodem – pánilo mu to až do smrti.
- 21
No ne! Dopis od Muly! To si hned přečtem...
- 22
Všichni Goldmanovi zahynuli při ašchabadském zemětřesení. Všichni do posledního. Ani nevím, kde je pohřbilo. Možná dokonce nikde...
- 23
A tak dozněly už písně, zbyl jen odlesk ve tváři...
- 24
Neříkejte nesmysly! Jednak se nejmenoval Jehuda, ale Jeremiáš. A Jehuda byl Ciljin příbuznej. Pamatujete si Cilju?
- 25
Oba prožili celý život v Žitomiru.
- Nikdy nikam nejezdili. Jenom do evakuace. A hned zase zpátky. A tam taky umřeli.
- 26
Gríša není jeho strýc, ale bratranec. Prostě velkej věkovéj rozdíl.
- 27
Klid, klid...
- 28
Abyste věděli, Ráchel Lvovna vůbec vlastní děti neměla.
- 29
Jeho první žena umřela už dávno. Myslím, že se jmenovala Berta. Nebo tak nějak.
- 30
Ljova nebyl vlastní, ale adoptovanej. Mimochodem ohromně schopnej kluk.
- 31
Ze začátku chodily z Haify dopisy, potom přestali psát. No jo – každej má svůj život...
- 32
Borjovi to bylo strašně líto. Strašně...
- 33
A tak dozněly už písně, zbyl jen odlesk ve tváři – na začátku byly řízně...
- 34
No ne! Poslouchejte: „Ása zplodil Jošáfata.“ Lidi teda měli jména, jeden by si na tom zlámal jazyk.
- 35
Nechali mu nějaký kroupy, konzervy a odjeli na jih. Bože můj, co je to za děti!
- 36
Klid, klid...
- 37
Prej jsou to vlastní sestry, a přitom Stella je krasavice a Etja úplná opice. Jak je něco takovýho možný?
- 38
Temočka neměla žádný vzdělání, ale pánilo jí to jak ministrovci financí. Taky jí tak doma říkali.

39

A tak dozněly už písně, zbyl jen odlesk ve tváři – na začátku byly řízné, tklivé zase ve stáří.

40

A jak všichni zpívali, jak tancovali! Jak měli doma vždycky veselo! Myslí Špicbergovy. Pamatujete si na ně?

41

Ne, lepší to bude naopak: „Na začátku byly tklivé, na konci zas měly říz.“ Tak je to lepší, ne?

42

Tak takhle... No a „Jákov pak zplodil Josefa, muže Marie, z níž se narodil Ježíš zvaný Kristus“.

Z ruštiny přeložil
JAN MACHONIN

Lev Rubinštejn (1947) se v polovině sedmdesátých let proslavil jako autor unikátního literárního projektu: v samizdatu vydal básně zaznamenané na stovkách kartotéčních lístků. „Vytvořil jsem svůj vlastní žánr – žánr kartotěky, který nejlépe odpovídal mým tehdejší snahám vymanit se ze setrvačnosti, z přitažlivosti plochého listu papíru,“ vzpomíná Rubinštejn na počátky toho, co bylo později nazváno literárním konceptualismem. Básně zaznamenané na kartotéčních lístcích často sestávaly jen z krátkého sousloví nebo dokonce jednoho slova vyjmutého z kontextu. Důležitější než „básnická síla slova“ pro něj vždy bylo slovo jako takové a právě kontext, v kterém toto slovo existuje – ať už jím v případě Rubinštejnovy poezie chápeme bílý prostor kartotéčního lístku, samotnou kartotéku nebo reálný životní prostor, v němž se čtenář kartotékou probírá. Tam všude lze hledat významy básníkem minimalistou záměrně naznačené, nedořečené, zamlčené.

Za útržky rozhovorů, rozhovorů, které se zdají banální jako všechny ostatní, ale přesto se člověku bůhvíproč vryjí do paměti, se rozprostírá daleko širší kontext – zkušenost ne jedné, ale mnoha generací, zkušenost celého jednoho lidského života. Někdo potřebuje na sepsání memoárů tisíc stran, Rubinštejn si vystačil s dvaadvaceti kartotéčními lístky.

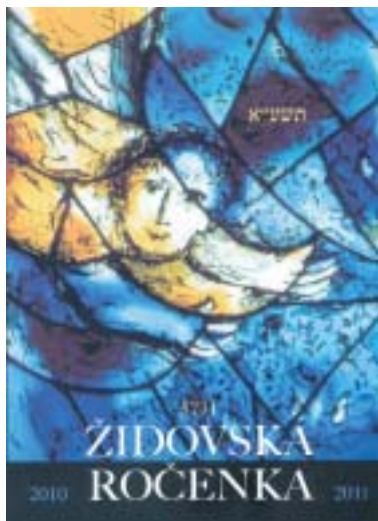
jm

ŽIDOVSKÁ ROČENKA 5771

Vedle **Lva Rubinštejna**, jehož text-kartotéku jsme použili jako ukázkou a současně pozvánku k četbě, naleznete v letošní ročence příspěvky čtrnácti dalších autorů, domácích i zahraničních.

Polský spisovatel **Stanisław Vincenz**, narozený roku 1888 v karpatské vesnici Sloboda Runguska a oceněný titulem Spravedlivý mezi národy světa, vzpomíná na východoevropské chasidy, jak je potkal a poznal ve svém dětství. • **Kateřina Čapková** se u příležitosti 85 let od založení spolku Brit Šalom zabývá činností a cíli seskupení, do kterého patřili Geršom Scholem, Martin Buber, Hugo Bergmann, Robert Weltsch a další akademici a intelektuálové tehdejší Palestiny. • **Fritze Mauthnera** (1849–1923), rodáka z Hořic, spisovatele, filosofa i novináře, připomeneme úryvek z jeho vzpomínek *Léta pražského mládí*. • O Židech, kteří žili na Kavkaze, píše **Hana Kosejková** ve studii *Horští Židé*. • **Hana Ulmanová** recenzuje v příspěvku *Židé a černoši v Americe* knihu Jacka Salzman a Cornela Westa *Střety v Zemi zaslíbené: k historii černoško-židovských vztahů ve Spojených státech*, která vyšla v USA v roce 1997. • Americko-izraelská novinářka **Donna Rosenthalová** věnovala izraelské operaci Solomon, během které bylo v roce 1991 do Izraele přepraveno přes 14 000 etiopských Židů, kapitolu ve své knize *Izraelci – Obyčejní lidé v neobyčejné zemi*, kterou ročenka přináší pod názvem *Etiopští Židé v Zemi zaslíbené*. • **Gerta Vrbová**, původem ze Slovenska a žijící v Londýně, v osmdesáti čtyřech letech dokončila druhou knihu vzpomínek. Ukáзка z ní se jmenuje *Zrazená generace*. • Z díla **Ivana Klímy** se v ročence objevují tři povídky: *Čmouha, Vzrazy a Velmi krátká povídka o balónku*. Dvě z nich jsou věnovány období, které autor strávil převážně v koncentračním táboře Terezín. • Další autor ze Slovenska, který dnes žije v zahraničí (v Kanadě), je **Chaim Cigan**. V anglofonní oblasti si získal jisté renomé v žán-

ru sci-fi především anglicky psanou novelou *The Outsider*. Jeho posledním dílem je dosud nevydaná trilogie *Kde lišky dávají dobrou noc*. Ročenka odtiskuje kapitolu *Židovský pohřeb*, odehrávající se v Praze a na Slovensku. • Básníky letos zastupuje **Meir Wieseltier**, současný izraelský básník narozený v Moskvě a žijící v Tel Avivu. Toto město se ve Wieseltierových básních objevuje tolikrát a tak výrazným způsobem, že autor vstoupil do širokého povědomí jako skutečný básník Tel Avivu. • Také **Alona Kimchi** se narodila roku 1966 v bývalém SSSR (ve Lvově), o šest let později se přistěhovala společně s matkou do Izraele. Z její první sbírky povídek *Já Anastázie* se

v ročence objevuje příběh *Zatmění měsíce*, který přesvědčivě dokládá její spisovatelské kvality. • **Arnošt Goldflam** má příspěvky hned dva: *Přesně tak to bylo, doslova* a *Jednou tata rázně...* V obou je hlavní osobou i zdrojem poučení otcův otec, postava svérázná i stereotypní zároveň, hovořící jazykem, jaký jsme od dob Karla Poláčka neslyšeli. Oba příbě-

hy jsou součástí širšího cyklu, který pilný autor a dramatik jistě v dohledné době dokončí a vydá. • **Jonathan Safraan Foer** je pokládán za jednoho z nejzajímavějších současných amerických autorů. Povídka *Základy interpunkce srdeční nemoci* pracuje vedle jazyka i s grafickými symboly. • **Jan Vojtěch Volavka** ve *Vzpomínkách na matku* píše: „Každý chlapec věří, že jeho matka je výjimečný člověk. Tahle víra málokdy přetrvá pubertu. Ale můj obdiv k matce časem jen rostl.“ Autor vzpomíná na historičku umění a poválečnou ředitelku pražského Židovského muzea Hanu Volavkovou-Frankensteínovou. *jd*

Židovská ročenka 5771 /2010–2011/. Vydala Federace židovských obcí v ČR, 272 stran, kresby Mark Podwal, na obálce detail vitráže Marca Chagalla. Doporučená cena 195 Kč, cena v redakci *Rch* 150 Kč.

ZMIZELÝ SVĚT LIBNĚ

Z ghetta zbyla jen synagoga a tři domy

Nová výstava v Muzeu hlavního města Prahy nazvaná Libeň – zmizelý svět nás chce seznámit s historickým a kulturním dědictvím světybné pražské čtvrti, jejíž malebný kolorit s četnými vinicemi a usedlostmi byl přestavbami ve druhé polovině 20. století již téměř úplně setřen. Zvláštní sekce výstavy je věnována dokumentaci památek libeňského židovského města, které nás zajímají především.

Jméno Libeň je nejspíše odvozeno od předavného jména libý (krásný). Osada toho jména vnikla zřejmě ve 13.–14. stol. podél říčky Rokytky kolem dvou tvrzí, které stály na místě dnešního zámku a poněkud dále v Podviní. Do historie Libně se významně zapsali její majitelé z let 1520–1595 Bryknarové z Brukštejna, kteří spojili panství Libeň a Podviní a přikoupili Kobylisy, Střížkov, Klecany a Brázdím. Do zdejší židovské historie se zapsal hlavně královský prokurátor Mikuláš Albrecht Bryknar, který se ujal Židů vypovězených z Prahy v letech 1541 a 1557 a dovolil jim usadit se v Libni.

Židovské osídlení se značně rozrostlo po polovině 17. století, kdy tehdejší majitel hrabě Jan Hartvík udělil roku 1656 „svým“ Židům privilegium samosprávy. O pět let později Libeň přešla do majetku Starého Města pražského a Libeňský zámek se stal sídlem staroměstských purkmistrů a později primátorů. Po roce 1680 posílili libeňskou židovskou obec Židé utíkající před morem, který zahubil jen v pražském ghettu tři a půl tisíce obyvatel. V roce 1702 tvořili Židé již 23 % obyvatel libeňského panství, další sem přicházeli z Prahy poté, co je vypověděla Marie Terezie v březnu 1745: tehdy se ghetto rozrostlo až na 766 osob. Podobné veli-

řili 13 % (697 osob), roku 1880 dokonce 22,9 % všech obyvatel Libně, pak však nastal rychlý pokles: roku 1900 už pouze 12,7 %. V roce 1898 byla Libeň povýšena na město, o tři roky později byla sloučena s Prahou jako její VIII. čtvrť.

Tehdy se již libeňské židovské město stalo příbytkem nejchudších předměstských vrstev. Regulační plán z roku 1922 počítal se zbořením ghetta a výstavbou činžovních domů. Od 30. let 20. století bylo židovské město postupně bouráno, největší část po roce 1952, v 60. a v 70. letech 20. stol. Donedávna zbývalo ještě několik domů v Koželužské ulici, tři z nich však zničila velká povodeň v srpnu 2002. Do dnešního dne se tak z rozsáhlého židovského města dochoval jen dům s vnějším schodištěm a mansardovou střechou č. p. 561 v Koželužské ulici a dva domy ve Voctářově ulici – č. p. 595, kde míval hospodu Adolf Kohn (U Horkých), a č. p. 589 z poloviny 18. stol. s pavlačí a zesílenými zdmi proti povodním.

JUDENSTADT LIEBEN

Židovská čtvrť se od 16. století vytvářela postupně na jih od zámeckého areálu, v prostoru odděleném tokem Rokytky, kolem dnešní Koželužské, Vojenovy, Chocho-louškovy a Voctářovy ulice. V roce 1661 je tu doloženo 12 židovských domů, které se během 18. století rozrostly na celou čtvrť s 50 domy. Po zrušení ghetta patřila většina jeho území k administrativně samostatné čtvrti Židovská Libeň (*Judenstadt*),

která se v roce 1880 sloučila s osadou Stará Libeň.

Židovské město se nacházelo v samotném srdci Staré Libně, v mírně klesajícím terénu od dnešní Zenklovy třídy kolem Koželužské ulice, která tvořila jeho hlavní osu. Při jejím západním ústí do Voctářovy stávaly také nejcennější historické domy, především blok dvou až třípatrových domů č. p. 578–582. Zhruba uprostřed Koželužské stávala i původní synagoga, údajně z konce 16. století. Z Koželužské vybíhala k severu Chocho-louškova a k jihu (k židovskému hřbitovu) Vojenova

ulice. Dále ke čtvrti patřily dnes už zaniklé uličky Jirchářská a Kožní a domy na východní straně Voctářovy ulice, stojící původně na břehu vedlejšího vltavského ramene, které ze západu obloukem obtékalo celou čtvrť. Zástavbu tvořily většinou patrové domky, často s barokními mansardovými střechami krytými šindelem, dřevěnými vnějšími schodišti a pavlačemi, z nichž některé pocházely snad ještě ze 17. století.

Vzhledem ke své poloze při ústí Rokytky do vedlejšího ra-

mene Vltavy byla židovská čtvrť pravidelně sužována povodněmi. K nejničivějším patřila povodeň v březnu 1845; zatopenou Libeň tehdy navštívil i místodržitel arcivévoda Štěpán a věnoval postiženým hojnou podporu. Povodeň poškodila i starou synagogu tak těžce, že už se v ní konaly bohoslužby jen výjimečně (zbořena byla údajně v roce 1862, později byl na jejím místě postaven obytný dům, nedávno pak nevábná administrativní budova Metrostavu). V roce 1874 bylo zasypano rameno Vltavy obtékající židovskou čtvrť, nebezpečí záplav však nezmizelo: počátkem září 1890 postihla Libeň další velká povodeň a nejvíce bylo opět postiženo židovské město, v němž musela být řada domů stržena.

NOVÁ SYNAGOGA A STARÝ HŘBITOV

Po katastrofě r. 1845 získali majitelé poškozených domů v ghettu právo zakupovat nemovitosti ve výše položených oblastech Libně. Židé toho využili i ke koupi pozemku pro novou synagogu v Ludmilině ulici (dnes Na Palmovce). Slavnostního položení základního kamene se zúčastnil sám arcivévoda Štěpán z Vídně, pro nedostatek finančních prostředků však byla

Libeňská synagoga kolem roku 1910.

Plánek libeňského přístavu s ramenem Vltavy, které bylo zasypano v r. 1874.

kosti dosáhlo židovské osídlení znovu až ve 2. polovině 19. století: v roce 1860 Židé tvo-

stavba dokončena až v roce 1858. Synagoga stojí mimo území bývalého ghetta, za východní stranou Zenklovy ulice (Primátorské) na nároží ulic Na Žertvách a Ludmiliny. Mohutnou budovu v novorománském slohu tvoří trojlodí s masivními pilíři, valenou klenbou a ženskou galerií, vestavěnou do synagogy ze tří stran nad předsíní a postranními loděmi, přístupnou dvěma postranními schodišti v západním průčelí.

Po roce 1941 byla budova využívána jako sklad konfiskovaného židovského majetku, po válce jako skladiště, později sklad kulís Divadla S. K. Neumanna (dnes Divadlo pod Palmovkou). V souvislosti s výstavbou stanice metra Palmovka měla být synagoga v roce 1989 zbořena, v důsledku revolučních událostí byl však demoliční výměr zrušen a libeňská synagoga je dnes nejstarší a nejlépe dochovanou synagogou pražských předměstských čtvrtí. V roce 1994 byla vrácena ŽOP a svěřena do péče uměleckého sdružení Serpens, které ji od roku 1995 využívá jako výstavní a divadelní sál.

Starý libeňský hřbitov ležel jižně od židovské čtvrti na táhlém stoupajícím pozemku v prostoru mezi ulicí Vojenovou, Libeňským mostem a Dolním nádražím. Založen byl snad již koncem 16. stol.

Židovský hřbitov o povodni v únoru 1920.

(nejstarší náhrobek zjištěný v roce 1940 měl prý dataci 1583), později byl několikrát rozšiřován, pohřby zde byly ukládány do 90. let 19. století (vedle Libně také z Karlína a Holešovic), kdy byl roku 1893 založen Nový libeňský hřbitov v Davidkově ulici. Poprvé byl starý hřbitov zmenšen před rokem 1875 o jihovýchodní cíp, který zabrala nově budovaná železniční stanice, vstupní část hřbitova na severozápadě s obřadní síní a hrobnickým domkem zabrala ve 20. letech stavba Libeňského mostu. Největší, střední část hřbitova s cennými náhrobky od 17. do konce 19. století byla bezdůvodně zasypana několikametrovou navážkou při rozšiřování Libeňského mostu v roce 1965. Západní a jižní část hřbitovní zdi ještě stojí, zatravněný pozemek je označen po-

mníkem na památku obětí šoa libeňské obce. Současné úvahy o jeho znovuodhalení a rekonstrukci narážejí na nedostatek finančních prostředků.

LIBEŇ ROSTE

Devatenácté století je v dějinách Libně převratným obdobím – venkovská obec se přeměnila v průmyslové předměstí, řada

Továrna Otakara Baumanna, 1912.

viničních a zemědělských usedlostí se změnila na továrny. Z Libně pocházelo mnoho židovských řemeslníků a židovské rodiny přispěly ke vzniku řady zdejších továren. Několik podniků v židovském městě pokračovalo v tradici jirchářství a koželužství. Největší z nich byla barvírna kůží Libenia Ludwiga Jellinka č. p. 418, která stávala mezi Voctářovou a Vojenovou ulicí (zbořena 2005); součástí podniku byla chemická továrna, která vyráběla např. krémy na boty. Dalším kožedělným podnikem ve Vojenově ulici byla jirchárna S. Schönberger & syn č. p. 112, která se specializovala na výrobu a barvení rukavičkářských kůží, rovněž nedávno zbořena. Na jižním okraji ghetta

mezi Voctářovou a Vojenovou ulicí stávala také Strojní přádelna, tkalcovna a barvírna Bratří Perutzové, od svého založení v roce 1875 jeden z největších zdejších podniků. Na sever od ghetta v Povltavské ulici pracovala barvírna a bělidlo na přízi Feitis & Kornfeld.

K libeňským zajímavostem patřila továrna na dýmky Fritsch & Thein, zřízená 1892 ve staré usedlosti Kotlaska č. p. 64; po první světové válce vystřídala luxusní sortiment výroba elektrotechnického porcelánu a elektroinstalačních potřeb. Známým libeňským podnikem byla i továrna na chemické čištění Václava Jelínka č. p. 406 v ulici Na Žertvách, založená roku 1868 jako první svého druhu u nás. V roce 1912 měla Jelínkova přádelna a čistírna v Praze 22 sběren a zaměstná-

vala 180 lidí. Na Sokolovské třídě bývala továrna na krém Derby Otakara Baumann, továrna na knoflíky Ederer a továrna na výrobu lučebnin a tukových leštidel Bratři Wurmové. Z dalších židovských podniků v Libni uvedme podniky Otta Katze, Bohumila Hellera, bratří Fuchsů, Karla Weise, S. Kleina, dále firmy Ornstein & Koppel, Sigmund Feigl, Knöpfler & spol., K. A. Wiesner, A. S. Engländer či Rudolf Holíč.

VÝZNAMNÍ RODÁCI

Podobně jako Praha, Hořovice, Slavkov (Austerlitz), Ústí (Aussig) či Třebíč dala i Libeň (Lieben) jméno mnoha zdejších židovským rodinám. Z přímých rodáků nemůžeme opomenout pedagoga a radikálního stoupence osvícenských reforem Naftaliho Herze Homberga (1749–1841), dále krajského rabína Prácheňska se sídlem v Březnici (1840–1858) Markuse Pollaka, dirigenta a zakladatele symfonického orchestru FOK Rudolfa Pekárka (1900–1974 Austrálie), spisovatele Arnošta Lustiga (1926) či malířku Helgu Hoškovou-Weissovou (1929). Asi nejznámější osobností spojenou s židovskou Libní je českožidovský spisovatel Vojtěch Rakous (1862–1935), který se tu usadil a provozoval obchod s obuví na Primátorské ulici 13, č. p. 252 (a je pohřben na Novém libeňském hřbitově v Dáblicích). V Libni žil a pracoval rovněž spisovatel Bohumil Hrabal, v jehož díle se objevují některé libeňské židovské motivy, např. svědectví o devastaci hřbitova a interiéru synagogy v memoárové próze *Vita nuova* (1991).

ARNO PAŘÍK

Výstava Libeň – Zmizelý svět, která je v hlavní budově Muzea hl. m. Prahy otevřena až do 20. 2. 2011, pokračuje v budově ÚMČ Praha 8 (U Meteoru 6) – tzv. Bílém domě a na Libeňském zámku (Zenklova 35, otevřena do 14. 1. 2011).

Historicky nejceněnější domy ghetta před asanačí koncem 50. let 20. století.

K výstavě byla vydána obsáhlá publikace s reprodukcemi většiny vystavených fotografií.

„EVROPSKÝ“ REŽISÉR

O několika filmech izraelského autora Amose Gitaje

Pokud si některý současný izraelský režisér zasluhuje přívlastek „evropský“, pak je to zcela nepochybně Amos Gitaj. A to nejen proto, že část svého života prožil ve Francii, ale i pro jeho vyhraněný autorský styl, který má blízko k evropské umělecké

Scéna z filmu *Alila*. Foto archiv IFP.

kinematografii. Jeho filmy, označované kritikou za „vysoce konceptuální a stylizované“, cílí na evropské intelektuální publikum a slaví zpravidla úspěch na zahraničních filmových festivalech. Naopak doma v Izraeli jsou jeho filmy přijímány vlažně: vytýkáno je mu mimo jiné příliš jednostranné a zjednodušující podání izraelské reality (Gitaj se angažuje na straně levicového tábora, což mu jistě přinejmenším ve Francii přidává body) a podobiznost evropskému vkusu. S určitou nadsázkou lze tak přirovnat jeho přijetí osudům díla Milana Kundery v Čechách, jenž se rovněž ve své vlasti cítil nedocenen a svůj druhý domov našel ve Francii. Čtenáři po celém světě vnímali události v Československu nammnoze optikou jeho knih – podobně jako se řada filmových nadšenců učí chápat dění na Blízkém východě očima Amose Gitaje.

Gitaje tak Francouzi považují trochu za svého režiséra, a není divu, že se rozhodli zařadit na sklonku loňského listopadu jeho retrospektivu do programu pražského Festivalu francouzského filmu. K vidění bylo pět jeho snímků, čtyři hrané a jeden dokumentární, z nichž film *Kipur* byl již v *Rch* 4/2006 recenzován. Zde se zaměříme podrobněji na tři snímky, nejprve se však sluší alespoň rámcově představit režisérovu tvorbu jako celek.

REŽISÉR I NEZAUJATÝ POZOROVATEL

Amos Gitaj se narodil v Haifě v roce 1950 a podobně jako otec, slavný architekt Bauhausu původem z Německa, vystudoval

nejprve architekturu. Vojenská služba jej zastihla za jomkipurové války, které se účastnil jako záchranář a kde také poprvé vzal do ruky amatérskou kameru. Svůj prožitek tehdejších válečných hrůz vtělil o bezmála třicet let později do svého částečně autobiografického filmu *Kipur* (2000). Jeho filmařské počátky byly dokumentaristické. Na přelomu 70. a 80. let natočil několik výrazných levicově angažovaných dokumentů, avšak poté, co izraelská televize odmítla vysílat jeho silně kritický dokument z první libanonské války *Deník z bitevního pole*

(1982), rozhodl se Gitaj odejít do Francie, kde setrval následujících deset let a začal se věnovat také hrané tvorbě. K definitivnímu návratu do vlasti ho přesvědčily až politické změny v Izraeli, podpis dohod v Oslu a volební vítězství Jicchaka Rabina.

Gitajovy filmy mají snadno rozpoznatelný charakter: vyznačují se až hypnoticky pomalým tempem a dlouhými neseštíhanými záběry, podbarvenými často výraznou hudbou. Náročná je jeho režisérská práce s herci, které nezřídka zabírá v dlouhých detailech beze slov. Jako architekt profesí si dává záležet na kompozici a výtvarné složce filmů, které někdy bývají vysoce estetizované. Soudržný příběh a dramatická výstavba často ustupují do pozadí, naopak silný bývá v momentech, kdy z role vypravěče přechází do role nezaujatého pozorovatele, jehož očima divák prožívá dění na plátně. Učebnicovým příkladem je bezmála osminutový záběr z již zmiňovaného filmu *Kipur*, v němž sledujeme úmorné, takřka nesnesitelné pachtění se vojáků blátivou krajinou posetou mrtvými vojáky, mezi nimiž záchranáři hledají raněné. Gitaj tu diváka nenechá vydechnout, nutí jej uvědomit si a spoluprožít v reálném čase šedivou, ubíjející realitu války, která je v příkrém rozporu s běžným filmovým zpodobněním, plným akce a hrdinství.

ZKOUMÁNÍ MINULOSTI

Tematický záběr Gitajových filmů je široký, jejich společným jmenovatelem je však zkoumání izraelské či obecněji židovské minulosti a také aktuální společensko-politické situace, jejichž „autentický a realistický obraz“ chce podat. Gitaj, který rád prohlašuje, že jednou z jeho klíčových inspirací je „zkušenost exilu“, se současně vždy pokouší o jakýsi pohled zvenčí, o neotřelou interpretaci historie. A tak podobně jako filmem *Kipur* zbavuje válku aury slávy a hrdinství, hledí ztvárnit také odvrácenou tvář národních mýtů o válce za nezávislost ve filmu *Kedma* (2002). Jelikož Gitaje dlouhodobě zajímá také ženská problematika – neutěšeným postavením ženy v ortodoxním judaismu se zabývá v úspěšném filmu *Kadoš* (1999), promítaném svého času také v českých kinech – často bývají jeho hrdinkami ženy, nejlépe ještě cizinky či Izraelky žijící delší dobu v zahraničí, z jejichž perspektivy vnímá drtivou a ve své podstatě absurdní realitu Blízkého východu (viz filmy *Free Zone* z roku 2005 či níže diskutovaný snímek *Stažení*).

ZPRÁVY Z DOMU

Celovečerní dokument *Zprávy z domu* (2006), první z filmů promítaných na Festivalu francouzského filmu, má obsáhlou historii: je vlastně koláží dvou starších dokumentů, natočených postupně v letech 1980 a 1998, k nimž později režisér dotočil pokračování. Dokument sleduje příběh jednoho jeruzalémského domu a jeho židovských i původních arabských obyvatel, kteří se postupně během desetiletí rozptýlili po arabském

Záběr z filmu *Stažení*. Foto archiv IFP.

i západním světě. Devadesátiminutový film sestává z režisérových návštěv několika hlavních protagonistů, kteří se s ním dělí o své politické názory, stěžují si na životní těžkosti a listují rodinnými alby.

To vše je prokládáno režisérovým filosofujícím komentářem, v němž se mimo jiné dozvíme, že podle Gitaje se dokumen-

ty podobají více archeologii, zatímco hrané filmy mají blízko k architektuře. V jiném zamyšlení vypráví Gitaj známou chadidskou bajku o postupných generacích cadiků, z nichž v každé další se vytrácí znalost magického působení na skutečnost, až nakonec v generaci poslední zůstane jen ten, kdo vypravuje příběhy. Tou poslední generací jsem já, míní Gitaj: škoda, že konkrétně v tomto filmu mu nelze tak zcela dát za pravdu. Nejen že se divák neustále ztrácí v ději, neboť ačkoli se jedná o dokument časosběrný, nic mu nepomáhá orientovat se, kdo právě hovoří, v jaké době a jakou má souvislost s „domem“, kolem něhož se vše točí. Navíc bohužel Gitaj nedokáže ze svých „mluvících hlav“ dostat žádnou skutečně zajímavou zvěď, příběh, nedaří se mu získat si důvěru svých protagonistů. Vhled do individuálních osudů se tedy nakonec nekoná, a namísto toho se režisér opájí nekonečnými, nic neříkajícími záběry beze slov, které působí spíše pseudoumělecky, než aby prohloubily divákovo poznání.

ALILA

Určitou vzdálenou příbuznost s předchozím dokumentem má i Gitajův hraný film *Alila* (2003), natočený volně na motivy románu Jehošuy Kenaze. Ani ten nemá žádnou ústřední postavu a jeho scénář opět vytváří jakousi mozaiku osudů obyvatel jednoho nájemního domu na chudém pomezí Tel Avivu a Jaffy. Zajímavý je v tomto ohledu už sám název – *alila* znamená hebrejsky „zápletko“, což je poněkud paradoxní v případě filmu, kterému zápletko v tradičním slova smyslu chybí, je to spíše spletenec více příběhů či pouhých výjevů izraelské každodennosti, který nemá žádný jasně daný dramatický počátek a končí rovněž neuzavřeně, jako by byl jen výsekem složité reality života.

Současně se jedná o Gitajův nejméně politický film, kde politiku překrývá zájem sociologický. Nejrůznější postavy současně režisérovi reprezentují všelijaké okrajové skupiny izraelské společnosti. A tak se tu objevuje dívka, která se tu v pronajaté garsonce schází s milencem a hlasitým sexem ruší sousedy, dvojice rozvedených manželů, jejichž syn dezertoval z armády, skupina gastarbeitrů z Číny, podivínský Rus či temperamentní marokánská policistka, již nemůže ve stísněném nájemním domě přijít na jméno starý polský Žid, dosud pronásledovaný traumaty nacistických lágřů. Děj je sice zasazen doprostřed druhé intifády, která proniká do některých scén skrze zprávy v rádiu,

(pokračování na str. 18)

ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY ZLÍNSKÉHO KRAJE

Jaroslav Klenovský napsal potřebnou knížku

K mnoha dosavadním publikacím brněnského architekta J. Klenovského, který se už třicet let věnuje systematickému průzkumu, dokumentaci a rekonstrukci židovských památek na území Moravy a Slezska, přibyla knížka *Židovské památky Zlínského kraje*.

Dnešní Zlínský kraj byl vytvořen z části Valašska, části Slovácka a části Hané. Této etnologické různorodosti a historickým tradicím částečně odpovídá i vývoj zdejšího židovského osídlení. Nejstarší židovské obce se tu vytvořily ve 14. století v královském městě Uherském Hradišti a v biskupské Kroměříži, o něco později vznikly významné náboženské obce např. v poddanských městech Holešově, Koryčanech, Uherském Brodu a Uherském Ostrohu. Většinou až v 18.–19. stol. pak rostly početnější židovské komunity i v hornatém

Kroměříž – separace žid. osídlení, 1727.

a lesnatém regionu Valašska, kde vzniklo mnoho dalších náboženských obcí a modlitebních spolků.

DOBŘÝ PŘEHLED

Židovskou historii jednotlivých lokalit zpracoval autor velmi přehledným způsobem v 19 abecedně řazených kapitolách, lišících se rozsahem podle množství a významu historických faktů i nemovitých památek. (Kromě jmenovaných měst jde dále o Brumov, Bystřici pod Hostýnem, Luhačovice, Napajedla, Nový Hrozenkov, Rožnov pod Radhoštěm, Slavičín, Valašské Klobouky, dvojměstí Valašské Meziříčí-Krásno nad Bečvou, Velké Karlovice, Vizovice, Vsetín a Zlín.)

V „encyklopedických heslech“ jednotlivých obcí najdeme např. popis důležitých historických událostí, základní demografická data (počet a podíl židovských obyvatel), stručný vývoj náboženské obce s počtem zjištěných rabínů a přehled jejích institucí (mikve, špital, ješiva, spolky), údaje o poloze, rozloze a stavebním vývoji židovských ulic a čtvrtí, synagog, modliteben a hřbitovů s obřadními budovami. U nemovitých památek autor uvádí i jména projektantů, významné stavební detaily, dnešní využití budov, počet a typologii dochovaných náhrobků, údaje o devastacích i nedávných

opravách a rekonstrukcích. (Mezi významnými událostmi, ke kterým došlo v jednotlivých obcích, by snad mohl být zaznamenán i první poválečný československý sionistický sjezd, konaný roku 1946 v Luhačovicích.)

Jmenovitě jsou u jednotlivých obcí uvedeni nejvýznamnější rodáci, včetně osobností působících v daleké cizině (více než 40 jmen), ale také židovští podnikatelé a jejich závody, které přispěly k ekonomickému rozvoji regionu (asi 40 jmen). Text knihy doprovází velké množství názorných ilustrací. Jde o reprodukce historických plánků ghetta nebo vedut od 18. století, plány dochovaných židovských ulic a čtvrtí, archívni i nové plány a architektonické nákreasy synagog a dalších historických budov, situační plány hřbitovů, mnoho historických fotografií a kreseb dokumentujících někdejší stav památek i snímky jejich dnešního stavu.

MEZERY V ODKAZECH

Knížku doplňuje velmi obsažný soupis literatury a pramenů o 102 položkách. Snad byl tento soupis sestaven už před několika lety, protože v něm chybí některé novější publikace (např. VI. svazek encyklopedie K. Kuči o městech a městečkách z roku 2008 s texty o Uh. Hradišti, Uh. Brodu a Uh. Ostrohu). Autor však z neznámých důvodů nevedl ani svou vlastní studii o židovské obci v Uherském Ostrohu, která vyšla už v roce 2000. Soupis pramenů by bylo možno doplnit i o upozornění na důležité materiály v různých archívech. Např. ve fondech Moravského zemského archivu (prameny k nemovitým památkám v Brumově, Holešově, Kroměříži a Uh. Brodu), v Zemském archivu v Opavě (prameny ke Kroměříži) nebo ve Státních okresních archívech Kroměříž, Uherské Hradiště, Vsetín a Zlín. Významné materiály jsou také součástí dochovaných archívů kroměřížské a uherskoostrožské náboženské obce, uložených dnes v archivu Židovského muzea v Praze. Autor zřejmě neuvádí archívalie mezi prameny záměrně, protože na ně pravděpodobně upozorňují už bibliografické odkazy v jednotlivých citovaných knihách nebo tištěných studiích.

Součástí knížky je také přehledná mapa Zlínského kraje se zakreslením dochovaných i zaniklých židovských památek. Pro úplnost by však neškodilo – v případě reedice – zobrazit na mapce i další (v tomto vydání nezakreslené, ale v textu knihy zmiňované) nedochované památky, např. synagogy, hřbitovy a židovskou čtvrt v Holešově, Kroměříži, Uherském Hradišti, Uherském Brodu, Uherském Ostrohu a Valašském Meziříčí. V každém případě však jde o velmi informativní, potřebnou i graficky dobře zpracovanou publikaci, zaplňující další „regionální“ mezeru na našem knižním trhu.

Židovské památky Zlínského kraje (134 stran, 150 ilustrací a mapka, vydala Krajská knihovna Fr. Bartoše ve Zlíně jako 19. svazek vlastivědné edice Zlínský kraj). **JÍŘÍ FIEDLER**

Franz Wurm

KRÁL NA STŘEŠE (úryvky)

NAHOŘE

Jistota? Ne, recept nemám. A jistota umrtvuje, ta matka úzkosti. Společnost utáplá v kompromisy, nikdy živé stříbro. Nebezpečí zklidňuje. Oči neotvírají, ať se otevrou samy; neboť všechno tu ještě nikdy nebylo. Jisté je jen, co při zopakování za stejných podmínek přivodí stejný výsledek; já ale u snídání nejsem ten, kdo při vstávání, a dopravní ryk na Křižovnickém náměstí, natožpak pohlavní styk, nikdy dvakrát týž. Dej vlně v moři zakotvit...

Naproti tomu tenhle tvůrčí chlívček: Začínáme jako originál a končíme co kopie. Opakovaně se brát jinak k sobě – rozumíš? Nebo se jí z kalhotek vyklube kýlní pás a ty se vzbudíš předečtírem. Nikdy nejsi, kdos byl; jinak bys nebyl a mohl bys bezdeše spát. Zatluč hřebík do paprsku! Však se poznám podle šatů – chyba lávky ještě tohle, ale pomůže ti stáhnout tvář z masky, kterou si nasazují druzí i navzájem; miní pak, že vládnou a vlastní, zatímco musí (prolhaná preciznost), a vejce, z něhož vyklouzli, zítra by sami nejradši ještě jednou snesli, aby si je rozklepli na pánvičku. Přijdou, spolehni se, přijdou si pro mne, dnes nebo zítra nebo pozítří.

EPILOG Z NÁKLONNOSTI

Ne že by nebyli, berani.

Kdo, když zabeklo, vposlouchal se mi do ucha

trčivého? A i kdyby se ještě jednou vlna zapýřila a zvířila, překadeřila a zkroutila tiše do svých zhrzených prstýnků: zahřála by pěšinu již nezřetelnou, zpusťšenou, znovu k životu? svedla by ještě roznožnou chůzi skrze obrácené, skrze do sebe vevrácené zrcadlo? – Ach, třepeš kadeřemi; třepeš hlavou na mých pohnutých ramenou, třepeš jí, jako by v ní něco obcházelo a bečelo, a tvé Ty je nesvede svěst ani k sobě, ani od sebe. „Zajisté“ (myslíš si)

„jsou důležitější věci než rozšířené panenky v protějším pohledu; než záhada rukavice; než co napáchá hudba slovu; než vůně v hlase a tetelení v prstech u nohou; než srozumění úzkosti v rozpaleném nádechu k do- tknutí před krátkým spojením.“ Ty si to myslíš, ale nevěříš, že to víš, a neproniká ti to váhavými údy.

Světlo

zdobilo stěny, mezi nimiž jsme seděli, křiklavou bělí a propastnou černí. Avšak nám přijdou do cesty mnohem spíš louže než oceány, dává to našim loužím charakter hloubky jako sen, který se vyleje přes hranice spaní a došplounává do ranního stolování; jako plamen, který prohloubí svůj vlastní stín; jako ústa, která se rozevrou, aby splynula; jako (necouvnu před žádným srovnáním) ostříhaná hlava skopová.

Franz Wurm strávil většinu života za hranicemi země, ve které se (v roce 1926) narodil. Ale tu část, jež ho zformovala především, prvních třináct let svého dětství, prožil v Praze. V jeho poezii se to nedá přehlédnout, už jen když zapojuje česká slova do německého textu, jak to vůbec lze vidat u pražských německých literátů (Rilkův „pan Mráz“ z povídky *Dlaň*, Kafkův „Klamm“ z románu *Zámek*, Wurmova báseň „Smrt“). Nejde jen o kolorit, je v tom i lákavá možnost vyvolat napětí mezi českým a německým významem anebo prostě autora přitahuje strohý a rázný slovní tvar. „Mezijazykové napětí“ hraje u Franze Wurma svou roli. V dětství slychal i užíval celou škálu jazyků, vedle němčiny i žargonové výrazy, vedle češtiny francouzštinu, v Oxfordu pak angličtinu a ve Švýcarech „schwyzerdütsch“. Nemluví o operní italštině.

Když už jsme u hudby, ta je ve Wurmově poezii jazykem základním. Především v té poloze jeho básnění, která byla česky představena knihou *Rozevřená fuga* (Prostor, 2004). Nesmírná melodičnost veršů nese často záhadný význam, dokonce do té míry, že „nerozluštíme-li“ báseň, přesto nás její melodie u sebe podrží, takže básni rozumíme už jen jako zpěvnému útvaru. Protože ale takový útvar nikdy není jen abstraktní, je na nás, zda vstoupíme i do nitra básně. Verše *Rozevřené fugy* jsou povahy smyslné, ve smyslu zcela konkrétním, dotykovém, tělesném. Franz Wurm psal ale ve stejné době, totiž brzy po svém druhém odjezdu z Prahy, počátkem 70. let v Izraeli, docela jiné verše, z nichž dvě ukázky dnes uvádíme. Druhá stránka jeho poetiky – chtělo by se říci: odvrácená – také pracuje s jazykem, ale daleko více reflektuje autorovo pobývání ve světě. Na jeho kritickém pohledu se jistě podílejí i zkušenosti z normalizovaného Československa.

Poéma *Král na střeše* (König auf dem Dach, 1997), z níž je naše ukázka, na ploše více než osmnácti set veršů, nikoli nepodobných hexametřům, především glosuje a komentuje a zároveň citáty a aluzemi vstřebává do sebe celek literatury. Osou je rozhovor dvou postav, které zjevně představují různé póly uvnitř jediného člověka. Vedle kroužení kolem otázky po smyslu života se báseň dívá sarkasticky laděným pohledem na současný manipulovaný a o mnoho hodnot okleštěný svět. Spád řeči je rychlý, ba prudký, vtíp se zbarvuje do černého humoru, nejjiskřivější verše se týkají toho, jak tu být jinak, jak stále znovu přicházet k sobě.

Překlad a text VĚRA KOUBOVÁ

(Franz Wurm zemřel 29. 9. 2010 ve švýcarské Asconě ve věku 84 let.)

Pro Barbaru

SVĚDOMÍ DOBY

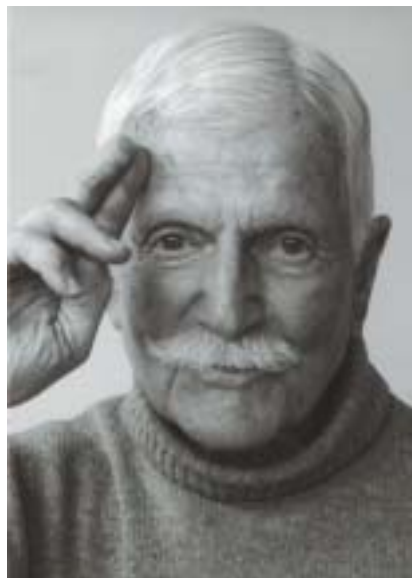
Ve věku devadesáti let zemřel 24. listopadu Jan Wiener

Jsou životy větší než všechny příběhy, které se o nich mohou vyprávět. Na dveřích proti Janově nemocničnímu lůžku v pražské Ústřední vojenské nemocnici po dlouhé měsíce visel plakát s krásnou fotografií sedícího TGM. Říkal mu „dobrý Tomáš“ a vedl s ním dlouhé rozhovory o dvacátém století. Zažil z něj osmdesát dramatických let a ještě deset v dalším tisíciletí. Teď odešel, a zbyl jenom příběh o klukovi z asimilované židovské rodiny v česko-německé kulturní střední Evropě, která v době jeho dospívání zešléla. A on se jí postavil.

Historie se mu neděla. Neodehrávala se mimo něj a on se nikdy necítil jako její předmět nebo nemohoucí oběť. Dějiny a události kolem něj byly prostou, protože zákonitou součástí jeho vlastního svědomí a osobní spoluzodpovědnosti. A také velmi osobní vzpoury proti davu, za kterým vždy dokázal rozeznat velmi osobní zbabělosti, patolízalské čecháčkovství a tupé přitakávání moci. Pokud ovšem v Československu či České republice vnímáte ohledy na „dav“, „dobu“, „režim“ a „dějiny“ jen jako výmluvy za neochotu k zodpovědnosti a činu, musíte jít proti proudu – a nesmíte nenávidět. Činil tak s noblesou a humorem. A s láskou k jazyku, v jehož používání byl mistrem. Říkal, že jazyk odráží hodnoty, v něž věří národ, který ho používá. Uměl jich hned několik, a s laskavou pofouchlostí je míchal dohromady v nový jazyk rodiny a přátel zasvěcenců. „No kňaučing!“ zde bylo příkazem nejdůležitějším ze všech, a znamenalo NEKŇUČET! – nikdy a pro nic.

Zažil antisemitismus německých nacistů, ale velmi zblízka i antisemitismus český. Česká policie vydala už šestnáctého března 1939 gestapu seznamy všech vedoucích členů československých organizací, pomáhajících na útěku německým antifacistům. Na jednom z předních míst byla jeho maminka. Nepřežila koncentrační tábor.

Tatínek spáchal v Jugoslávii sebevraždu, aby dal Janovi šanci a nezpomaloval ho na útěku do Francie. Přežil věznění a mučení v Itálii. Dvakrát utekl z lágru. Podruhé se mu podařilo přejít frontu, odmítl úřednické místo na Bahamách a místo toho jako dobrovolník prošel navigátorským výcvikem a nastoupil k 311. československé

Jan Wiener. Foto Alan Pajer.

bombardovací peruti britského Královského letectva. Pět let komunistického lágru, exil, kde pracoval v řadě manuálních zaměstnání, aby se nakonec stal i univerzitním profesorem, a nakonec devětaosmdesátý a návrat do Prahy.

S noblesou a humorem se stal symbolem všech, kdo se před zdivočelou dobou a jejími zbabělci nikdy nepokorili, a nikdy tak nemuseli hledat výmluvy. Když se pak hluboko po sedmdesátce dohodl s pražským rabínem Karolem Sidonem, že by si mohl dát do pořádku své židovské kořeny, prošel všemi předepsanými přípravami a školením, dostal se na vlastní obřad bar micva, určený třináctiletým chlapcům s omluvou za „drobné zpoždění“. Jeho urputná přímost vzbuzovala respekt a z něj v posledních letech udělala žijící legendu. Neměla by být zapomenuta jeho věta v televizní diskusi se slav-

ným spisovatelem, který se po válce stal zapáleným členem komunistické strany: „Vražda zůstane vraždou, i když jí spáchá komunista. A nikdo vraždu nesmí omlouvat“.

Vzbuzoval respekt a lásku, a jako učitel byl nepřekonatelný. Naslouchali jsme mu a diskutovali s ním – a chtěli být lepší, než jsme, protože najednou bylo jasné, že to není tak obtížné, jak se říká či mohlo zdát. Jako by se v hlubokém sněhu před námi objevila prošlápnutá stopa. Někdo neúnavný a obětavý šel první, a ukázal cestu.

Na dveřích skříňky vedle Dobrého Tomáše dlouho viselo i staříčké sako jeho uniformy britského Královského letectva. Kdysi, v šedesátých letech, si jeho krásná mladá žena vypůjčila dva blýskavé knoflíky, aby mohla jejich malé dcerce zkrášlit doma ušitou sukni. Na chvíli se rozhněval, ale nikdy potom už se o tom nezmínil. A kamkoliv po světě šel, jeho památeční sako šlo s ním jen se dvěma namísto čtyř knoflíků. Na jaře 2009 se v nemocnici probudil po několika dnech z bezvědomí jaksi naráz, otevřel oči a s úsměvem se zeptal své ženy: „Zuzanko, kdy mi vrátíš ty dva knoflíky?“ Za několik týdnů přišla z Londýna obálka od ctihodného Martina Armstronga, předsedy nadace, starající se o veterány RAF, a v ní dva chybějící knoflíky.

Martin Armstrong přijel i do Prahy a setkal se Janem v nemocnici. Když se ho pak někdo ptal, proč se Královské letectvo po pětadesáti letech od války ještě zajímá o nějakého veterána v Praze, nechápavě, a možná i trochu uraženě, opáčil: „Ti muži bojovali na naší straně. A je jedno, jestli to bylo včera, nebo před sto lety.“ A když odjížděl z Prahy, opakoval si přípitek dnes už téměř beze zbytku mrtvých vojáků československé 311. bombardovací peruti, který se naučil od jednoho z posledních z nich, nezlozmného, byť pomalu odcházejícího Jana Wienera: „Never above, never below, never far aside – but always together.“ Jde vlastně o vzájemný slib létat ve skupině – a nikdy jinak. „Nikdy nad, nikdy pod, nikdy stranou – ale vždycky pospolu.“ Leť s bohy, Janíku...

JAN ÚRBAN

KRÁLOVSKÝ POCIT ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Pod působivým titulkem „I v temných dobách svítí světlo. Brundibár je toho důkazem“ píše Tábořský deník (1. 12.) u příležitosti tábořského představení, které nastudovali „žáci pražské Přírodní školy“, o okolnostech vzniku „světověznámé dětské opery“. ■ Média nebývale vše referovala o dvou židovských osobnostech, které odešly v průběhu listopadu a prosince. Tak např. o Janu Wienerovi napsala Mladá fronta Dnes (26. 11.) pod titulkem „Hrdinové jako Jan Wiener by se měli ordinovat studentům jako obrana proti zlu“, o pamětech Hedy Margoliové-Kovályové *Na vlastní kůži* napsaly Lidové noviny (10. 12.): „O málokteré knize se dá bez rozpaků a rizika zesměšnění říci, že by ji měl znát každý.“ Stejně noviny citují i pozoruhodný výrok autorky: „Dnes se nám všem lehkou soudí a odsuzuje. Ale já vím jistě a nade vši pochybnost, že úmysly Rudolfovy a lidí jemu podobných byly čisté a dobré. Chyby, kterých se dopustili, byly chyby v úsudcích, snad i vady inteligence, ale rozhodně ne charakteru. Bohužel svět soudí podle výsledků – úmysly nehrají roli... Dnes vím, že bychom byli všichni udělali stokrát líp, že bychom daleko míň ublížili sami sobě a všem ostatním, kdybychom šmelili a třeba i kradli, nakupovali starožitnosti a zlato a schráněli peníze pro zlé časy, dožebravali se podpory u známých v cizině anebo tak jako mnozí a prozíraví a slušní lidé prostě foukli přes kopečky...“ ■ Naopak média (např. Rakovnický deník, 16. 12.) jen v krátkých nekrologích připomínají „jednoho z posledních hrdinů bojů o Tobrúk, brigádního generála Josefa Hercze“, který zemřel ve věku 93 let. J. Hercz (dekorovaný vysokými francouzskými a českými řády a zřejmě poslední český generál židovského původu v naší armádě) po válce vystudoval medicínu a jako chirurg působil v pražské nemocnici na Bulovce až do roku 1992. ■ Recenzi knihy maďarské prozaičky Yudit Kiss (1956) *Léto, kdy otec zemřel*, kterou vydalo česky nakladatelství Dybbuk, otiskl deník Právo (26. 11.). ■ Obsah příspěvku iDnes (29. 11.) naznačuje už titulek: „Kryštof Kolumbus byl syn polského krále.“ Podle jednoho portugalského historika všechny ostatní teorie o jeho původu (včetně té, že byl Žid, resp. marran), jsou prý „lži, které byly schválně šířeny“. ■ Pod titulkem „Vic než jen kapí příběh“ přinesl Víkend Dnes (27. 11.) obsáhlý text, v němž Hugo Pavel vzpomíná na svůj život, pobyt v koncentráku, na bratra Otu a rybaření.

Čas od času prý rybu, kterou chytil, pustí: „Úžasný pocit, jaký asi měli králové, když dávali milost. Po Otkově smrti jsem si řekl, že nebudu brát parmy. Patří k velkým bojovníkům, ale je jich málo a my jsme jich na Berounce nachytali nejvíc.“ ■ MfD (26. 11.) referovala o případu třetího nejhladanějšího nacisty současnosti Klaase Fabera. Původně Holanďan, který se přihlásil dobrovolně do SS, byl odsouzen v rodné zemi k doživotí za vraždu Židů v koncentračním táboře Westerborg, kterým prošla mj. Anne Franková. V bavorském Ingolstadt, kde žije, je chráněn, protože obdržel od Hitlera v r. 1943 německé občanství a Německo své občany nevydává. Nizozemsko na něj vydalo v těchto dnech evropský zatykač. ■ Hospodářské noviny (3. 12.) recenzovaly nový román Jiřího Šulce (autora úspěšného románu o okolnostech atentátu na Heydricha *Dva proti Říši*) nazvaný *Mosty do Tel Avivu*, který se odehrává v Čechách a v Palestině; jedním z témat knihy je *bricha*, ilegální odchod bezprizorných židovských běženců z poválečné Evropy. Recenzent přirovnává autorovo umění popisu k umění Hostovského, vyčítá mu však „příliš koženou“ přímou řeč postav. ■ Týdeník Instinkt (2. 12.) přinesl rozhovor s hercem Jiřím Ornestem (1946), synem režiséra a překladatele Oty Ornesta, synovcem herce Z. Ornesta a básníka Jiřího Ortena. Dlouhá léta účinkoval na festivalu Ortenova Kutná Hora, ale prý jen kvůli otci: „Mělo to pro mne vždycky jaksi hodně hřbitovní charakter. Nikdo k tomu nepřistoupil svobodně, protože ten Jiřík, který umřel tak mladinký, byl nedotknutelný. A taky tam chodilo mnoho babiček se slzou v oku... pravděpodobně nějaké přítelkyně nebo platonické lásky Jiřího. A těm předvést něco ostřejšího asi opravdu nešlo. Jednou mi nabídli prostor pro vlastní pořad, pracovně jsem ho nazval ‚Co všechno jste se chtěli dozvědět o Jiřím Ortenovi a báli jste se na to zeptat‘. Rozhodl jsem se, že rozeberu jeho sexuální život... a oni pak pochopitelně pozapomněli, že mě o něco požádali.“ ■ Historií a stavebním vývojem synagogy v Hranicích se zabýval Hranický týden (10. 12.). ■ Sedmička (2. 12.) hlásí: hodonínský „židovský hřbitov zmizel, teď pustne park“. ■ Noviny (např. týdeník Respekt č. 48 pod titulkem „Karel IV., jaký byl“) psaly o povážlivé židovské politice „největšího Čecha“. ■ Česká média zaznamenala, že „Začala Chanuka. Židé zapálili svíce“ (Brněnský deník, 2. 12.). (tp)

„EVROPSKÝ“ REŽISÉR.

(dokončení ze str. 15)

ale postavy onoho panoptika figurek, které nám Gitaj předestírá, se jimi moc nevzrušují – jsou příliš pohlaceny vlastními starostmi. Snad je to tak trochu i odrazem ducha doby, lhostejnosti k dění a celkové únavy z politiky, která v tomto období v Izraeli převládla.

Gitaj v tomto snímku opět ukazuje, že si umí vyhrát s formou: dvouhodinový film se skládá z pouhých čtyřiceti střihů, takže prakticky každá scéna je natočena na jediný záběr, kamera jako by prochází i zdmi z jednoho interiéru do druhého, z domu do ulice, nahlíží do oken. Přes jistou stylizovanost má film charakter realistické skici, Amos Gitaj provází diváka scénami plnými výbušnosti a potlačovaných vášní, jež sleduje zpovzdálí bez zbytečného moralizování jako nezávislý pozorovatel.

STAŽENÍ

A náš přehled můžeme uzavřít nejaktuálnějšími z Gitajových snímků uvedených na festivalu, filmem *Stažení* (2008), který se odehrává na pozadí události poměrně nedávné: totiž vyklizení židovských osad v pásmu Gazy. Příznačně je však děj přesunut zčásti do francouzského Avignonu a jeho hlavními hrdiny jsou dva nevlastní sourozenci, bratr se sestrou, kteří se scházejí ve Francii na pohřbu svého otce. Psychicky labilní sestra Anna – již hraje Juliette Binoche – se ze závěti dozvídá, že zesnulý otec byl v kontaktu s její dcerou, kterou v mládí porodila a odložila k adopci, a rozhoduje se ji v Izraeli navštívit. Jenže Annina dcera, která mezitím už dospěla, žije v jedné z osad v pásmu Gazy, které mají být nyní vystěhovány – a na jejich vyklizení se podílí i Annin bratr Uli, policejní důstojník.

Zdá se, že Gitaj se pokoušel tímto filmem zabít příliš mnoho much najednou: snaha skloubit psychologický příběh o rozpadu rodinných vztahů s politickou výpovědí o fanatismu, neřešitelných rozporech (či možná spíše příběh o šílenství individuálním a kolektivním) vyznívá nerosrozumitelně, pateticky a ve výsledku spíše rozpačitě. Přesto film nepostrádá silné scény: namátkou téměř surrealistický obraz černošky, zpívající nad ložem zesnulého otce v přepychově vybaveném francouzském sídle německou operní árií, nebo naopak závěrečný výjev z dramatického vyklizení osady se jistě divákům na dlouho vryje do paměti.

MAGDALENA KRÍŽOVÁ

IZRAEL: Ve světle WikiLeaks

Není snad na světě člověka, který nezná jméno Julian Assange. Blondatý Australan, jenž v červenci oslaví čtyřicítka, je počítačový génius, což dnes není exotika. Ale jen on rozhybal pomocí počítače světovou politiku. Jeho webová stránka WikiLeaks (česky asi „průsaky“) se zaměřuje na publikaci důvěrných či utajených dokumentů. Po jakémsi nácviku, kdy Assange zveřejnil americké depeše z válek v Afghánistánu a Iráku, vyrukoval koncem listopadu se sólokaprem: zveřejnil na 250 000 položek z korespondence americké diplomacie.

Svět už měsíc žasne, jako by netušil, že diplomacie je skutečně dvojjazyčným prostředím. Nejde tu o rozdělení mezi jazyky hostující a zastoupené země, ale mezi tím, co diplomaté říkají veřejně a co důvěrně hlásí svým centrálám. V prvním případě dodržují rituály, jsou nekritičtí a ultrazdvorní – říká se tomu politicky korektní. Ve druhém případě musí informovat své šéfy o skutečném stavu věcí, takže škraboška politické korektnosti odpadá. Julian Assange ukázal světu tvář diplomacie bez škrabošky, čímž zadělal na skandály.

Až tady se dostáváme k Izraeli. Izraelské reakce totiž byly o hodně slabší než třeba západoevropské. Proč? Protože Izraelci se z důvěrných hlášení Američanů dozvěděli převážně jen to, co už tušili na základě nepotvrzených zpráv a spekulací v novinách.

Namátkou: Pákistán sice neuznává židovský stát, ale při teroristické hrozbě jeho tajné služby oslovily ty izraelské. Sýrie sice udržuje přátelské styky s Íránem, ale bojovat po jeho boku proti Izraeli odmítla. To se přece dalo tušit, že arabské státy mají své zájmy proti Íránu. Teď je to ovšem černé na bílém.

Jestli Izrael něco překvapuje, pak snad jen to, proč se vláda Baracka Obamy při znalosti skutečného stavu věcí (což dokládají depeše) k Blízkému východu chová, jako by se reálný svět řídil podle frázi a floskulí. I proto není mezi izraelskými médii v hodnocení celé věci rozdíl.

UTNOUT HLAVU HADOVI

„WikiLeaks očisťují Izrael, neškodí mu“ nazval svůj článek Jaakov Katz v deníku

Jerusalem Post. Úvodem cituje pár údajů: Saúdský král Abdalláh – aniž by zmínil Palestince – vyzýval Spojené státy, aby zaútočily na Írán (aby „tomu hadovi utaly hlavu“) a ukončily jeho program jaderných zbraní. Totéž žádal bahrajnský král Hamád („riziko jeho pokračování je větší než riziko při jeho zastavení“). Jordánsko se zase bojí íránské podpory hnutím, jako je Muslimské bratrstvo. Katz tvrdí: Z izraelského hlediska lze říci, že depeše zveřejněné na WikiLeaks zemi posloužily. Tím, že arabské lídry a jejich výroky prezentovaly jako extrémnější než lídry izraelské, ukazují nesoulad v regionu a nebezpečí spjaté s tím, bude-li Írán v jaderném programu pokračovat.

Aluf Benn se v listu *Ha'arec* věnuje tomu, co se prozradilo na samotné izraelské politiky. Píše, že ve výrocih ministra obrany Baraka, šéfu Mosadu Dagona a vo-

Arabský svět se nyní zabývá jen jedním problémem – a tím je Írán, Írán a Írán. Foto archiv.

enské rozvědky Jadrina – tedy mezi tím, co říkali veřejně na domácí půdě a co se objevilo v důvěrných depeších americké diplomacie – není významný rozpor. Už tento fakt představuje slušné izraelské plus. Benn ovšem poctivě dodává, že na WikiLeaks byly publikovány pouze důvěrné depeše z elektronické pošty. To skutečné „maso“ v korespondenci mezi Izraelem a USA je pečlivě kódováno.

ÍRÁN, ÍRÁN A ÍRÁN

O stupeň dále izraelská média pokročí, když zmíněné zprávy dávají do souvislosti. David Horowitz, šéfredaktor *Jerusalem Postu*, hodnotí z dnešního pohledu první schůzku Baracka Obamy s Bibim Netanjahuem v květnu 2009: „Obama nebyl zajatcem chybné koncepce, v dobré víře pře-

svědčeným o tom, že dodá-li na jednací stůl izraelské ústupky, bude mít šanci získat na svou stranu proti Íránu Araby. Ne, důvěrné depeše doložily, že překážkou širší arabské účasti není izraelsko-palestinský konflikt.“ Horovitz pak konstatuje: Jsme o rok a půl dál, mírový proces na mrtvém bodě a Írán blíže jaderné bombě. A Obamova administrativa tlačí Izrael k dalšímu zmrazení osad, ačkoli to minulý Abbás promarnil a ačkoli Netanjahu demonstrativně zlepšoval ekonomické klima na Západním břehu. Horovitz končí suše: „Co řekne americký prezident Izraeli teď?“

Podobně se na to – hlavně na roli Ameriky – dívá i známý politolog Šlomo Avineri v listu *Ha'arec*. Uznává, že „průsak“ tolika důvěrných dokumentů není ani katastrofou pro Ameriku, ani koncem tajné diplomacie, ale bude mít dozvuky. Obama se v politice vůči Blízkému východu soustředil na dvě ohniska: Věřil, že klíčem k tomu, aby Amerika získala arabské spojení, je vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu. A věřil, že řešení íránské jader-

né hrozby bude spočívat v diplomacii. Po téměř dvou letech je podle Avineriho jasné, že Obamova víra selhala v obou bodech. Dokumenty odhalené na WikiLeaks dokládají, že ta politika spočívala na vážných omylech v hodnocení postojů arabských zemí. Ukazují, že více než konflikt s Izraelem těm zemím vadí Írán.

A úplně tvrdě to v *Ha'arecu* shrnul Ari Šavit: „Julian Assange je nebezpečný zločinec. Ten

podivný blondák s výrazem mizantropa je nejen kyberterroristou nového druhu. Je nejen anarchistou ničícím jedinou supervelmoc. Je nejen megalomanem podkopávajícím světový řád. Assange je nebezpečný zločinec proto, že otrásl dogmatem o porozumění na Blízkém východě 21. století... Dokumenty zveřejněné na WikiLeaks doložily, že hlavním problémem Blízkého východu nejsou ani osady, ani okupace, dokonce ani izraelsko-palestinský konflikt jako takový. Assange prokázal, že neexistuje souvislost mezi reálným Blízkým východem a Blízkým východem, o kterém píše *Washington Post*, *Le Monde* či *Guardian*. Odhalil, že celý arabský svět se nyní zabývá jen jedním problémem – a tím je Írán, Írán a Írán.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Příběhy několika židovských emigrantů z českých zemí, rozdílné, jak jen mohou být, spojilo společné datum přelomu minulého a tohoto roku. Lékař **KAREL STEINBACH** (8. 6. 1894 Střebsko–31. 12. 1990 New York) patřil k partě předních intelektuálů a politiků první republiky, kteří se od roku 1925 scházeli na legendárních setkáních „pátečnicků“ v Čapkově vile na pražských Vinohradech. Přítel K. Čapka a O. Scheinflugové (a mj. svědek na jejich svatbě), F. Peroutky a mnoha dalších byl známým pražským gynekologem, který v letech 1922–27 přivedl na svět tisíce dětí v dnes už neexistující porodnici na pražském ostrově Štvanice, poté si otevřel soukromou ordinaci a zároveň působil jako divadelní lékař v Divadle na Vinohradech. V březnu 1939 se mu podařilo odejít do USA. Zachránil si tím život a totéž se dá říci i o jeho druhé emigraci v březnu 1948. Za války působil v úřadu vojenského atašé ČSR ve Spojených státech, po druhé emigraci se – až do svých 88 let – živil jako civilní lékař v americké armádě.

„Karel Steinbach byl posledním z čapkovské generace. Pamatoval osobně Antonína Dvořáka. Dožil se návratu demokracie ve své vlasti. Náš první rok svobody sledoval v plném psychickém zdraví, neztrácje smysl pro humor,“ napsala v nekrologu před **20 lety** dnes již také zvěčnělá novinářka Irena Gerová (Rch 1/1991). Steinbachův smysl pro humor připomínají mnozí pamětníci, např. Julius Firt, druhý Čapkův svatební svědek, před válkou šéf nakladatelského koncernu Lidových novin, po válce nakrátko politik a poté ředitel československého vysílání Svobodné Evropy, ve své knize *Knihy a osudy* (Brno 1990) nebo nezapomenutelné spisovatel a politik Viktor Fischl v knize *Svědek téměř stoletý* (Praha 1990).

Před **115 lety** se narodil hudební skladatel **JAROMÍR WEINBERGER** (8. 1. 1896 Praha–8. 8. 1967 St. Peterburg, USA). Studoval na pražské konzervatoři kompozici a klavír, studia si pak doplnil v Lipsku u Maxe Regera. První desetiletí po studiu v ničem nenasvědčovala smutnému osudu, s nímž se potkal v americkém exilu po roce 1938. Naopak: bylo mu jen málo před 30 let, když se jeho opera *Švanda dudák* po premiéře v pražském Národním divadle pod taktovkou O. Ostrčila (1927) vydala do světa: české libreto (M. Kareše podle hry J. K. Tyla) bylo

přeloženo do 17 jazyků (do němčiny operu uvedl podobně jako třeba Janáčkovu *Její pastorkyni* aj. Max Brod) a byla inscenována na více než 150 operních scénách. Ostatní Weinbergerovy práce (opera *Valdštýn*, *Milovaný hlas*, *Lidé z Poker Flatu*, populární operety *Jarní bouře*, *Na růžích ustláno* aj. či komorní skladby) už nedosáhly zdaleka takového uznání a úspěchu. Autor se postupně ocitl v kulturní izolaci, již ukončil dobrovolným odchodem ze života 8. srpna 1967.

„Fašismus a komunismus jsou dvě strany jedné mince. Obě ideologie potlačují lidskou svobodu. Komunismus je záluďnější, tváří se soucitně, i když vychází ze sobectví. Je pohodlné obviňovat ze svého neúspěchu druhé,“ říká v jednom z rozhovorů ke konci svého poženaného dlouhého života **HEDA MARGOLIOVÁ-KOVÁLYOVÁ** (roz. BLOCHOVÁ, 15. 9. 1919 Praha–5. 12. 2010 Praha). K tomuto poznání došla cestou hodně trnitou. Přežila ghetto v Lodži, Osvětim, pochod smrti, chování přátel a sousedů po návratu. V roce 1947 se vdala za dávného přítele, ekonoma Rudolfa Margolia, který také prošel Lodží (a Dachau) a s nímž sdílela představy o ideální společnosti. R. M. se v roce 1952 stal jednou z obětí procesu se Slánským a spol., jeho ženu vyhodili ze zaměstnání i z bytu a nechali ji s malým synem živořit. Později se provdala za filosofa Pavla Kovályho a syna Ivana dostala na studia do Londýna. Stala se významnou překladatelkou moderní anglo-americké literatury (Steinbeck, Below, Chandler aj.). Po sovětské invazi 1968 odešla s manželem do USA, kde působil jako knihovnice na Harvardově univerzitě; do vlasti se vrátila až v r. 1996. Téměř čtvrt století předtím vydala v nakladatelství manželů Škvoreckých v Torontu vzpomínkovou knihu *Na vlastní kůži*, která pak vyšla v řadě vydání i v překladech; ne ve všem v ní došla k tak jasnému a ostrému názoru jako v citovaném rozhovoru.

Z osobností, které mají výročí v lednu, si připomeneme ještě alespoň tři: astronom, matematik a historik, současník rabiho Löwa, **DAVID BEN ŠELOMO AWZA**, řečený **GANS** (4. 1. 1541 Lippstadt–22. 8. 1613, Praha) – **470 let**. ■ Průmyslník a poslanec v říšské radě **EDUARD PORGES VON PORTHEIM** (12. 1. 1826 Praha–14. 2. 1907 Opatije) – **185 let**. ■ Právnická a překladatel **OTTO Z. EISNER** (12. 1. 1911 Šternberk–1. 7. 1975 Bradford, Anglie) – **100 let**.

(tp)

PŮVOD, MÍSTO, KRAJINA

V Galerii AMU (Malostranské náměstí 12, Praha 1) je do půlky ledna k vidění pozoruhodná výstava. Jmenuje se *Původ, místo, krajina. Pojetí prostoru v dílech česko-izraelských fotografů* a představuje snímky tří izraelských fotografů českého původu: Rudího Weissensteina (1910–1992), Tomáše Ungára (1946–1997) a Jana Tichého (1974).

O R. Weissensteinovi jsme v *Rch* již psali (viz 5/2009); připomeňme tedy jen,

Rudí Weissenstein, *Policista na náměstí Mugraby v centru Tel Avivu*, 1952. © Photo Prior.

že tento jihlavský rodák odešel z Československa roku 1936, v Izraeli pracoval jako dokumentární a reklamní fotograf. Tři svazky *Básní* Tomáše Ungára, který psal pod pseudonymem Čan, připravilo k vydání nakl. Triáda (viz mj. *Rch* 1/2009). Ungár emigroval roku 1968 do Švýcarska, odtud odjel do Izraele, kde působil jako jaderný fyzik a počítačový odborník. Psal originální básně a fotogra-

Tomáš Ungár, *Vzpomínky na region Šaron*, 70. léta.

foval, své snímky ale nezveřejňoval – přátelé mu před jeho předčasnou smrtí stačili připravit jedinou výstavu. Jan Tichý odjel do Izraele roku 1993, absolvoval studia fotografie v Jeruzalémě, Akademii výtvarných umění v Tel Avivu a Školu uměleckého institutu v Chicagu, kde nyní žije. Má za sebou řadu samostatných i kolektivních výstav.

Izrael ve fotografii zobrazený různými generacemi umělců se v Čechách stává zajímavou tradicí: je tu publikace Jindřicha Marca a Karla Cudlína *Izrael 50* (Praha 1998), předložská výstava v Plzni a v Praze *Izrael objektivy tří generací fotografů*, která představila snímky Bena Rothenberga, Magdalény Robinsonové a Karla Cudlína (viz *Rch* 6/2008).

Čím se současný výběr od zmíněných děl odlišuje? Snad tím, že se nesnaží zachytit izraelské dějiny, jejich velké okamžiky. Nevidíme tu explicitně ani boj za nezávislost, ani budování nového státu, ani významné generály-politiky. Chybějí i další obvyklé motivy, s Izraelem už notoricky spjaté: ortodoxní Židy či záběry Svatého města a jeho památek. V tomto ohledu je výstava nanejvýš civilní, neokázalá a sympatická. Hlavním tématem jsou lidé, jejich výrazy a gesta, holá krajina či krajina jen spoře obydlená, opuštěné domy, stromy, cesty vedoucí k horizontu, jednotlivci a zvířata či zvířata samotná...

Tváře, krajina, domy

I na snímcích Rudiho Weissensteina, jež pocházejí ze třicátých až šedesátých let dvacátého století a bezesporu svědectvím o vzniku nové společnosti jsou, nacházíme komornější záběry: opuštěnou postavu vojačky strážící základnu; palestinského zeměděle, který má do pluhu zapřaženého velblouda; rozmanité rysy v tvářích pracujících mužů, kteří mají přestávku na společný oběd a živě rozprávějí – lze se uhadovat, z které evropské země ten či onen po válce přijel, jaký byl jeho osud či osud jeho rodiny.

Tomáš Ungár je představen přírodními a městskými zátišími. Jeho fotografie by mohly tvořit ilustrace k básním – vyjadřují náladu, pocity, melancholii. I něco tak masivního a nepoetického, jako je nákladní auto, zobrazuje autor prostřednictvím světelných odrazů a protisvětla jako předmět téměř magický.

Jan Tichý, zástupce nejmladší generace, se věnuje novým médiím vycházejícím z konceptu fotografie. Je představen videoinstalací: osmdesát promítaných záběrů netopýrů a kaloňů, vznášejících se v telavivské noci před oprýskanými zdmi, okny a balkony funkcionalistických domů, působí přízračně i krásně.

Kurátorka PhDr. Eva Janáčková připravila k výstavě, která trvá do 14. ledna a je přístupna denně kromě pondělí od 10 do 18.00, doprovodný program: **11. 1.** v 17.00 se v galerii koná komentovaná prohlídka; **18. 1.** od 17.00 vzpomínkový večer na počest Tomáše Ungara, na němž jako host vystoupí básníkův přítel Václav Trojan. *am*

KULTURNÍ POŘADY

Jan Tichý, *Netopýři*, 2007. © J. T. a R. Gray Gallery.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18)

Káva o čtvrté

■ Ve čtvrtek **13. ledna** v 15.00 za námi přijde autorka rozhlasových pořadů Knihovnička, Nad věcí, nositelka Ceny Ferdinanda Peroutky **Jana Klusáková**.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Ve středu **26. ledna** v 15.00 mezi nás zavítá komentátor, novinář, publicista, signatář Charty 77, překladatel a textař **Jan Petránek**.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ **12. 1.:** *Írán – Za tajemstvím Persie*. Cestovatelská přednáška Ing. Jana Neubauera spojená s projekcí fotografií a autentickou hudbou. Vstupné 50 Kč.

■ **13. 1.:** *Zaplatpánbůh za fotbal*. TV dokument o fotbalu a fotbalistech v terezínském ghettu v letech 1943 a 1944. Ve filmu účinkují hráči a diváci někdejších fotbalových soutěží v terezínském ghettu: Arnošt Lustig, Tommy Karas, Toman Brod, Bedřich Korn, Miloš Dobrý, Felix Kolmer, Tomáš Kosta, Petr Erben. Po projekci následuje beseda Petra Broda s účastníky fotbalových utkání a Františkem Steinerem, autorem knihy *Fotbal pod žlutou hvězdou*, a Tomanem Brodem.

■ **17. 1.:** *A teď mi tleskejte – příběh Dory Peškové*. Krátký studentský film Gymnázia Chomutov k devadesátinám Dory Peškové, která z Karlových Varů před henleinovci utekla do Prahy. Přes Terezín se dostala do táborů v Osvětimi, Hamburku a Bergen-Belsenu. Režie Ladislav Klimeš, 24 minut.

■ **18. 1.:** *Šalom z Izraele*. Vernisáž fotografií z Izraele Jindřicha Buxbauma. Úvodní slovo Leo Pavlát.

■ **20. 1.:** *Arménie – kolébka raného křes-*

tanství. Blízký východ včera a dnes. Historie, současnost a souvislosti. Cyklus přednášek Ing. Jana Neubauera.

■ **24. 1.:** *K čemu je slunce, když není den?* Poselství naděje v básních dětí a mladých autorů z terezínského ghettu zhudebnil Daniel Dobiáš. Účinkují Eva Horká, herečka, a hudební skladatel Daniel Dobiáš. Vstupné 60 Kč.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče:** **16. 1.** ve 14.00: *Lviček Arje vypráví o událostech, které se již nesmí opakovat*. Připomeneme si osudy židovských dětí během šoa, povíme si, co židovské děti nesměly a co naopak musely, dozvíme se i o ghettu Terezín, o dětských kresbách a opeře *Brundibár*. Prohlídka: Pinkasova synagoga. (Více o dílnách na www.jewishmuseum.cz/vkc.) Vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ **6. 1.** v 16.30: *Vzpomínka...* – vernisáž výstavy fotografií Jindřicha Buxbauma uvede prof. Jindřich Štreit. Jedná se o cyklus černobílých fotografií vzniklých v koncentračních táborech Osvětim-Březinka a Treblinka. Touto výstavou bychom chtěli připomenout Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Vstup volný.

■ **9. 1.** ve 14.30: *Tu bi-švat* – jarní svátek, který oslavuje nově vznikající život. Dílna pro rodiče s dětmi od 6 let. Vstup 30 Kč.

■ **11. 1.** v 18.00: *...kde zítra znamená dnes* – přednáška brněnského rabína Šlomo Kučery. Otázku časových pásem a datové hranice řeší v sekulárním životě zákony a mezinárodní dohody – jak ale k těmto problémům přistupuje tradiční židovství? Vstupné 30 Kč.

■ **13. 1.** v 18.00: *Děti Ireny Sendlerové* – český překlad knihy Anny Mieszkowské o ženě, která pomohla zachránit dva a půl tisíce židovských dětí, představí překladatelka Markéta Páralová. Vstupné 30 Kč.

■ **19. 1.** v 18.00: *O židovské historii Lipska* – přednáška dr. Thomase Krzencka, která vychází ze spolupráce mezi židovskými obcemi v Brně a v Lipsku. Přednáška se uskuteční v českém jazyce. (Náhradní termín za zrušenou přednášku z důvodu nemoci dne 20. 10. 2010.) Vstupné 30 Kč.

■ **25. 1.** v 18.00: *Tu bi-švat – svátek stromů*. O tradici svátku stromů a o organizaci Keren Kajemet le-Jisrael-Jewish National Fund, která se stará nejen o výsadbu stromů a letos oslaví 110. výročí od svého založení, nám poví Zoša Vyoralová, zástupkyně KKL v České republice. Vstupné 30 Kč.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

- Srdečně zveme rodiče a budoucí studenty na **12. ledna**, kdy se uskuteční den otevřených dveří na našem osmiletém gymnáziu.
- Zápis do 1. třídy ZŠ se koná **24. ledna** a **9. února**. Informace získáte na kontaktu: Lauderovy školy, Belgická 25, 120 00 Praha 2, tel.: 246 080 784–5, fax: 246 080 786, e-mail: skola@lauer.cz, www.lauer.cz.

WIZO

- Zveme všechny členky na schůzi, která se bude konat ve středu **19. ledna** v 15 hodin v zasedací síni ve 3. patře ŽOP. Oslavíme společně Tu bi-švat. Výbor se sejde **7. 1.** v Jáchymově ulici. Těšíme se na vás!

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

- SZOV zve své členy i příznivce na schůzi ve čtvrtek **13. ledna** do zasedací síně ve 3. patře radnice ŽOP v Maiselově 18, v 10.00 hodin. Program: Přednáška prof. Kolomana Gajana, místopředsedy Masarykovy společnosti: *President T. G. Masaryk a německá otázka*; gratulace našim jubilantům; 27. leden: připomínka Pamětního dne obětí holokaustu. jp

PROGRAM BEJT SIMCHA

- **19. ledna** od 19 hodin: Seder Tu bi-švat.
- Pravidelné akce: ivrit – hodiny hebrejštiny pro mírně pokročilé a falešné začátečníky, **každé úterý od 18.30**. Úvod do judaismu – **každé úterý od 19.30**. Kabalat šabat: **každý pátek od 18 hodin**.

Akce se konají v Bejt Simcha, Maiselova 4, Praha 1, tel. 724 027 929, e-mail: kehila@bejsimcha.cz, www.bejsimcha.cz. mk

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

- **11. ledna** v 15.00: **Poetické odpoledne** – verše Jaroslava Rejdy. **19. ledna** ve 14.30: Vernisáž výtvarné skupiny NoCe – *Dvanáct izraelských kmenů*. **19. ledna** v 15.00: *Tu bi-švat* – setkání s vrchním zemským a pražským rabínem K. E. Sidonem, účinkují děti z Bejchad. lp

SOUTĚŽ PAMÁTNÍKU TEREZÍN

- Téma dalšího ročníku literární a výtvarné soutěže Památníku Terezín pro mládež zní: *Tady se to nemůže stát*. Jedná se o větu, kterou si ve třicátých letech minulého století říkali mnozí, kteří i přes všechny varovné zprávy nevěřili, že demokratický systém Československa zanikne a místo něj bude nastolena nacistická diktatura. Proč řada obětí holokaustu z českých zemí neodešla před blížícím se nebezpečím včas do emi-

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

grace? Je nějaký rozdíl mezi našim vnímáním současných možných nebezpečí, která nás mohou časem ohrozit, a vnímáním nacistického nebezpečí tehdejšími lidmi? Takto by se měly zamýšlet děti, které by se chtěly soutěže zúčastnit.

Výtvarná soutěž je vypsána pro děti a mládež od 1.–9. třídy ZŠ, studenty gymnázií a středních a odborných škol. Soutěže literární se mohou zúčastnit žáci 6.–9. třídy ZŠ a studenti gymnázií, SŠ a SOU. Práce musí být předány nebo odeslány na níže uvedenou kontaktní adresu nejpozději do **31. března 2011**. U každé práce musí být uveden čitelně název díla, jméno autora a jeho věk, kategorie, datum narození, adresa bydliště, adresa navštěvované školy, ročník (třída) a jméno vedoucího pedagoga. Každý účastník zasílá pouze jednu práci do každé ze soutěží. Výherci získají řadu věcných cen i peněžní odměny. Kontaktní adresa: Muzeum ghetta – vzdělávací oddělení, Mgr. Pavel Straka, Památník Terezín, 411 55 Terezín, tel.: 416 782 576, e-mail: straka@pamatnik-terezin.cz ps

LITERÁRNÍ SOUTĚŽ SPOLEČNOSTI FRANZE KAFKY

- Společnost Franze Kafky vyhlásila 17. ročník studentské literární soutěže o nejlepší esej Cena Maxe Broda. Byla vypsána tato témata: *Franz Kafka. Dopis otci* – esej o výchově (téma č. 1); *Rodiče a děti. Rodinné vztahy dnes a před sto lety* (téma č. 2); *Můj dnešní otec* (téma č. 3). *Klady a zápory sociálních sítí na internetu* (téma č. 4); *Moje představa maturity* (téma č. 5). Uzávěrka pro odevzdání soutěžních textů je **4. dubna 2011**. Soutěž je určena pro mladé lidi do 20 let.

Kontakt: Společnost a Centrum Franze Kafky, Daniela Uherková, tel.: 224 227 452, e-mail: uherkova@franzkafka-soc.cz du
www.franzkafka-soc.

JIDIŠ VE TŘECH

- Divadlo v Dlouhé (Dlouhá 39, Praha 1) uvede dne **14. ledna** v 19.00 pořad Hany Frejkové *Jidiš ve třech s akordeonem a klarinetem*. Účinkují H. Frejková (zpěv), Slávek Brabec (akordeon), Milan Potoček (klarinet) a Marianna Borecká (zpěv).

KRÁL DAVID VE ŠPANĚLSKÉ SYNAGOZE

Kdo se přes závěje dobrodil 6. prosince do pražské Španělské synagogy, byl mu odměnou zajímavý a krásný koncert, který pořádal orchestr Berg ve spolupráci s Židovským muzeem. Poté, co rabín K. E. Sidon zapálil chanukový svícen, zahájila koncert světová premiéra *Pinnas columbae* od současného skladatele Víta Zouhara (*1966) pro kontratenor, cimbál a komorní orchestr.

Oratorium *Král David* skladatele Artura Honeggera (1892–1955) premiérou nebylo, neuvádí se však v Česku často a v komorní, původní verzi vůbec. Pro přítažlivé poloscénické provedení snad ani nemohl být vybrán lepší prostor než Španělská synagoga, která oratoriu vhodně dokreslovala atmosféru. Vypravěč Vladimír Javorský recitoval z různých míst synagogy a diváky tak neustále poutal k příběhu biblického krále. Ze sólistů pak vynikal především kontratenorista Jan Mikušek, který roli Davida zpíval. Barva kontratenoru podtrhovala archaičnost skladby a byla posluchačsky nezvykle zajímavá, protože v této výšce zpívají většinou ženy altistky. Okouzující, barevný a čistý zvuk sboru Martinů Voices předčil i některé sólisty a nelze opomenout ani jisté vedení dirigenta Petera Vrábela.

Arthur Honegger si v knize *Jsem skladatel* postěžoval: „Pro obecnost se hudební umění omezuje na provádění klasických a romantických děl. Proto je soudobý skladatel jako vetřelec, jenž se chce protlačit ke stolu, k němuž nebyl pozván.“ Kdyby mohl slyšet nekončící potlesk ve zcela naplněné Španělské synagoze, možná by své tvrzení změnil.

Anna Sedláková

KONCERT KE DNI HOLOKAUSTU

Židovské muzeum v Praze a Židovská obec v Praze ve spolupráci s profesorkou Zuzanou Růžičkovou si vás dovoluují pozvat na slavnostní koncert ve Španělské synagoze v Praze, který se bude konat při příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holokaustu **27. ledna 2011** od 18 hodin.

Na koncertě zazní skladby Ernsta Blocha, Leonarda Bernsteina, Ludwiga van Beethovena a Viktora Kalabise v podání Miroslava Vilímce, koncertního mistra České filharmonie, a klavíristy Vladimíra Vilímce, Kalabisova tria, klarinetisty Jiřího Hlaváče a klavíristy Ivana Klánského. Vstup volný.

Svou účast, prosím, potvrďte telefonicky na čísle 222 749 271 nebo e-mailem hana.sojkova@jewishmuseum.cz. hs

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom: pán Dr. Július Koval, nar. 6.1. – 78 rokov, a pani Šarlota Šťastná, nar. 24.1. – 97 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

V **januári** blahoželáme: pán Tomáš Ascher – 75 rokov; pani Zuzana Bartová – 77 rokov; pani Božena Beerová – 85 rokov; pani Ing. Katarína Bendová – 82 rokov; pani Marta Dánayová – 65 rokov; pán MUDr. Vladimír Ferjenčík – 60 rokov; pani PhMr. Magda Frkalová – 86 rokov; pani Eva Fundárková – 77 rokov; pani Agneša Horská – 87 rokov; pán Imrich Hrabovecký – 88 rokov; pani Hana Kardošová – 74 rokov; pán PhDr. Tomáš Kraus – 65 rokov; pani Katarína Lajčiaková – 74 rokov; pani Denisa Nikodemová – 75 rokov; pán Ivan Novák – 68 rokov; pani Elena Poriezová – 89 rokov; pani Magda Stančíková – 89 rokov; pani Edita Tauberová-Zámečníková – 88 rokov; pani Ing. Alžbeta Veselá – 92 rokov, a pani Eleonóra Vítková – 82 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtie

Dňa 22. 11. 2010 zomrela vo veku 86 rokov naša členka pani Magda Sekajová.

ŽO BRNO

V **lednu** oslavujú narodeniny: pan Tomáš Balbinder, nar. 28.1. – 51 let; pani Věra Dvorská, nar. 31.1. – 85 let; pani Bedřiška Felixová, nar. 17.1 – 76 let; pan Josef Fišer, nar. 7.1. – 75 let; pani Klára Hájková, nar. 8.1 – 34 let; pani Jana Konvalinová, nar. 17.1. – 28 let; pani Ruth Matiovská, nar. 30.1. – 80 let; pani Lenka Neumanová, nar. 7.1. – 30 let; pani Hedvika Rivalová, nar. 12.1. – 86 let; pan Hanuš Rohan, nar. 4.1 – 57 let; pan Richard Salzman, nar. 20.1. – 34 let, a pani Zuzana Wachtlová, nar. 25.1 – 91 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **lednu** oslavují: pani Libuše Šancová, nar. 6.1. – 58 let; pani Pavla Kroupová, nar. 7.1. – 32 let; pan Vasyl Tyrpak, nar. 8.1. – 49 let; pan Martin Nezval, nar. 12.1. – 53 let; pan Petr Pechan, nar. 13.1. – 61 let; pani Jana Polišenská, nar. 19.1. – 29 let; pani Judita Kopřivová, nar. 19.1. – 60 let; pan David Chod, nar. 20.1. – 32 let; pan Jiří Velden, nar. 22.1. – 67 let, a pani Nadá Michálková, nar. 28.1. – 55 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KARLOVY VARY

Blahopřejeme pani Gabriele Brodské, nar. 20.1. – 87 let, a pani Věře Sommerové, nar. 27.1. – 61 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

Blahoželáme: pani Blanka Sternová, nar. 4.1. – 91 rokov; pán Koloman Martinovič, nar. 2.1. – 89 rokov; pani Deborah Grossmannová, nar. 14.1. – 89 rokov, a pani Magdaléna Kmencová, nar. 28.1. – 86 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Oznamujeme, že vo veku 98 rokov zomrela pani Etela Rothsteinová. Pohreb mala 30. 11. *Zichrona livracha!*

ŽO LIBEREC

Srdečně blahopřejeme **lednovým** jubilatům: pani Eva Křepelová, nar. 26.1. – 59 let, a pan JUDr. Petr Ptačovský, nar. 29.1. – 69 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **lednu** oslaví životní jubilea: pan Rudolf Buxbaum, nar. 24.1. – 54 let; pani Hana Cvrkálová, nar. 24.1. – 64 let; pan Miloš Dobrý, nar. 31.1. – 88 let; pan Jiří Fišer, nar. 7.1. – 75 let; pani Jarmila Látalová, nar. 19.1. – 67 let, a pan Petr Ritter, nar. 20.1. – 61 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **lednu** oslaví narodeniny: pani Ingeborg Borošová, nar. 27.1. – 78 let; pan Jaromír Fuks, nar. 11.1. – 64 let; pani Dagmar Pavlíková, nar. 4.1. – 73 let, a pani Mgr. Eva Strnadová, nar. 6.1. – 69 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **lednu** oslaví: pan Jiří Ornstein, nar. 19.1. – 73 let, a pani Marcela Šimandlová, nar. 20.1. – 68 let. *Ad mea veesrim šana!*

V neděli **23. 1. od 14.00** se ve Velké synagoze koná shromáždění u příležitosti 69. výročí lednových transportů.

ŽO PRAHA

V **lednu** oslavují: pan Baruch Bernstein, nar. 22.1. – 87 let; pan Toman Brod, nar. 18.1. – 82 let; pan Imrich Feller, nar. 15.1. – 83 let; pani Alžběta Franková, nar. 18.1. –

93 let; pani Miriam Fuksová, nar. 23.1. – 82 let; pan Hanuš Gaertner, nar. 4.1. – 85 let; pan Zdeněk Herman, nar. 8.1. – 84 let; pan Jindřich Heřkovič, nar. 29.1. – 88 let; pani Hana Hildová, nar. 11.1. – 83 let; pani Zuzana Chaloupková, nar. 4.1. – 86 let; pani Věra Jurečková, nar. 13.1. – 88 let; pani Marta Kášová, nar. 21.1. – 89 let; pani Eva Krupičková, nar. 1.1. – 84 let; pani Veronika Krutká, nar. 7.1. – 88 let; pani Anna Kunstová, nar. 21.1. – 81 let; pani Marianna Langerová, nar. 6.1. – 91 let; pani Eva Macourková, nar. 27.1. – 80 let; pani Edita Markvartová, nar. 12.1. – 90 let; pani Lisa Míková, nar. 31.1. – 89 let; pan Richard Müller, nar. 29.1. – 84 let; pani Markéta Pacovská, nar. 17.1. – 90 let; pani Zuzana Růžičková, nar. 14.1. – 84 let; pani Věra Schimmerlingová, nar. 26.1. – 86 let; pan Gustav Singer, nar. 21.1. – 97 let, a pan Karel Weiss, nar. 10.1. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Dne 9. 11. 2010 zemřela ve věku 92 let pani Gizela Senderovičová.

Dne 24. 11. zemřel ve věku 90 let pan Jan Wiener.

Dne 25. 11. zemřela ve věku 99 let pani Hilda Arnsteinová.

Dne 27. 11. zemřela ve věku 82 let pani Renata Zemplínerová.

Dne 5. 12. zemřela ve věku 91 let pani Heda Kovály. *Zichrona livracha.*

ŽNO PREŠOV

V **januári** blahoželáme: pani Edita Tallová, nar. 15.1. – 93 rokov; pani Magda Weissová, nar. 20.1. – 89 rokov; pán Bronislav Chudý, nar. 15.1. – 59 rokov, a pani Ing. Margita Eckhausová, nar. 20.1. – 53 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **januári** oslaví narodeniny: pani Edita Bakonyová, nar. 8.1. – 85 rokov, a pán MUDr. Tibor Gábor, nar. 14.1. – 84 roky. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **lednu** oslaví: slečna Martina Kirilaková, nar. 8.1. – 32 let; pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 35 let; pani Lucie Rolko-Nová, nar. 5.1. – 46 let; pan Jiří Ryvola, nar. 16.1. – 44 let; pani Anna Mertová, nar. 17.1. – 43 let; pani Dora Pešková, nar. 15.1. – 90 let, a pan Tomáš Štěpnička, nar. 30.1. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **lednu** oslaví narodeniny: pani Eva Matějčková, pani Stanislava Hellerová, Ing. Klára Pociďčová a Ing. Miroslav Nebeský. *Ad mea veesrim šana!*

VE VHODNOU DOBU

Při svém prosincovém zasedání prohlásili představitelé zahraničního výboru EU, že uznají palestinský stát, až k tomu bude „vhodná doba“. Sedmadvacet ministrů zahraničních věcí tak reagovalo na výzvu, již jim zaslal palestinský vyjednaváč Saib Irikát, aby podpořili jednostranné vyhlášení palestinského státu v rámci jeho hranic z roku 1967. Zatím ho uznaly jen Argentina a Brazílie. Ministři EU prohlásili, že nejprve se musí vyřešit mírový proces na Blízkém východě: „Chceme vidět Stát Izrael a svrchovaný, nezávislý, demokratický a životný Stát Palestinu, jak vedle sebe žijí v míru a bezpečí. Nikdo nesmí zpochybňovat legitimitu Státu Izrael ani právo Palestinců na vlastní stát.“

ZEMŘEL RICHARD HOLBROOKE

Dne 13. prosince zemřel ve věku 69 let legendární americký diplomat a vyjednaváč Richard Holbrooke. Pocházel z newyorské rodiny židovských imigrantů (matka pocházela z Německa, otec z ruské rodiny ve Varšavě). Diplomatickou kariéru zahájil v době války ve Vietnamu. V letech 1977 až 1981 vykonával funkci tajemníka ministra zahraničí pro východní Asii a Tichomoří a v období 1994–1996 tutéž funkci pro Evropu. V letech 1993–1994 byl americkým velvyslancem v Německu. Světové proslulosti dosáhl roku 1995, kdy společně se švédským ministrem zahraničí Carlem Bildtem vyjednal Daytonskou mírovou smlouvu mezi bojujícími frakcemi války v Bosně. V letech 1999 až 2001 zastával post velvyslance USA při OSN. Prezident Barack Obama ho jmenoval zvláštním vyslancem pro Afghánistán a Pákistán. Za svou diplomatickou činnost i za to, že se důrazně angažoval v boji proti AIDS, získal celkem sedm nominací na Nobelovu cenu míru.

TURÍN VRÁTIL SVATOSTÁNEK

Představitelé severoitalského města Turín vrátili židovské komunitě dřevěný, bohatě zlacený a vyřezávaný aron ha-kodeš, jenž pochází zřejmě z 18. století a je pokládán za nejstarší ukázkou vybavení synagog, které stávaly v turínském ghettu. Když roku 1848 získali turínští Židé veškerá občanská práva, začali s plány na stavbu nové velké synagogy. Templ, který je užíván dodnes, otevřeli roku 1884 a při této příležitosti darovali městu na znamení dobrých vztahů s italským státem zmíněný svatostánek.

VRCHNÍ RABÍN V ALBÁNII

Současný vrchní rabín v Soluni, vyslanec Chabadu rabín Joel Kaplan, začal působit

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Richard Holbrooke. Foto archiv.

též jako vrchní rabín pro nepočetnou židovskou komunitu v Albánii. Před dvaceti lety tu žilo na 300 Židů, velká část se vystěhovala do Izraele. Dnes se počet Židů odhaduje na 50 až 150.

Slavnosti, při které byl rabín uveden do funkce, se v Tiraně zúčastnili zástupci Chabadu a Evropského rabínského centra se sídlem v Bruselu.

UNIVERZITY A ANTISEMITISMUS

Vrchní britský rabín Jonathan Sacks obvinil vedení anglických univerzit, že přivírá oči nad stále častějšími projevy antisemitismu mezi studenty. Jako příklad uvedl přednášku, která se nedávno konala v prostorách prestižní London School of Economics. Pronesl ji editor arabského deníku *Al-Quds al-Arabi* a její název zněl „Jak velký vliv má sionistická lobby na zahraniční politiky USA a Velké Británie?“. Rabín zdůraznil, že se nejedná o ojedinělou akci, ale o proces, který trvá téměř deset let. J. Sacks vyzval vedení britských univerzit, aby zakročila v případech, kdy se kterákoli část studentů může cítit ponižována, ať se jedná o hinduisty, homosexuály, Židy či kohokoli jiného.

ÍRÁNSKÝ MRAMOR V IZRAELI

Deník *The Wall Street Journal* zmiňuje paradoxní záležitost v souvislosti s izrael-

sko-iránskými vztahy: zatímco vůdce Íranu trvá na tom, že Izrael má být smeten z mapy světa a ohrožuje svět přípravou jaderné zbraně, podílejí se na porušování sankcí vůči této zemi i izraelští obchodníci. Dovážejí totiž do Izraele velmi oblíbený íránský mramor, ceněný pro své kávové zabarvení, trvanlivost a příznivou cenu. Používá se na obklady nákladných veřejných budov (Avenue Conference Center u Ben Gurionova letiště v Tel Avivu, telavivská Garden Tower od známého izraelského architekta Ilana Pivka) i v domácnostech.

Vzhledem k tomu, že téměř veškeré obchodování s Íránem je v Izraeli zakázáno, importuje se kámen přes Turecko, kde je opatřen falešným dokladem o původu. V roce 2009 dovezl Izrael z Turecka mramor a vápenec v hodnotě 22,6 milionu dolarů.

LANZMANNŮV DOKUMENT

ŠOA – 25 LET

Šoa, dokument francouzského režiséra Clauda Lanzmanna, byl uveden do kin před pětadvaceti lety; u příležitosti tohoto výročí začíná nyní jeho „turné“ po amerických a evropských kinech. Podle historičky holokaustu profesorky Deborah Lipstadtové je pozoruhodné, jak film obstál ve zkoušce času: „Síla tohoto dokumentu netkví v tom, co Lanzmann *udělal*, ale v tom, co *neudělal*. Film neobsahuje jediný archivní záběr. V *Šoa* neexistuje vizuální hrůza: žádné scény, při kterých jsou Židé nakládáni do dobytčáků, hnáni do ghett nebo do nich střílejí Einsatzgruppen. Namísto toho Lanzmann splétá důmyslnou síť rozhovorů s přeživšími, pachatelí a přihlížejícími. Protože krutost nevidíme, musí si divák to, co se stalo, představovat a svědky pak vnímá zcela odlišným způsobem.“

am

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s.r.o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 23. 12. 2010.

Cena 15 Kč (0,90 €)